

Regeringens proposition

1983/84: 118

om fristående skolor på gymnasial nivå

beslutad den 23 februari 1984.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för de åtgärder eller ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

LENA HJELM-WALLÉN

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att fristående skola på gymnasial nivå som genom sitt utbildningsinnehåll eller på annat sätt kompletterar utbildningen inom det allmänna skolväsendet under vissa förutsättningar skall kunna få statsbidrag.

Vidare föreslås ett nytt statsbidragssystem för de fristående skolor som inte har statligt reglerade tjänster.

Förslagen innebär i huvudsak en anpassning beträffande det gymnasiala stadiet till redan beslutade ändringar i fråga om statsbidrag m. m. till fristående skolor på grundskolenivå.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 juli 1984.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-02-23

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Hjelm-Wallén

Proposition om fristående skolor på gymnasial nivå

1 Inledning

Kommittén (U 1979: 13) angående skolor med enskild huvudman (SEH-kommittén)¹ avlämnade i januari 1983 sitt slutbetänkande (SOU 1983: 1) *Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever*. Betänkandet har remissbehandlats.

Till protokollet i detta ärende bör fogas en sammanfattning av SEH-kommitténs slutbetänkande som *bilaga 1* samt en förteckning över remissinstanser och en sammanställning av remissyttrandena som *bilaga 2*.

Vid sidan av det allmänna skolväsendet finns skolor med enskilda huvudmän på såväl grundskolenivå som gymnasial nivå.

Riksdagen har tidigare fattat beslut (prop 1982/83: 1, UbU 10, rskr 63) om fristående skolor på grundskolenivå. Till grund för detta beslut låg SEH-kommitténs delbetänkande (SOU 1981: 34) *Fristående skolor för skolpliktiga elever*.

Mina förslag i det följande behandlar skolor med annan huvudman än stat och kommun som bedriver utbildning för inte längre skolpliktiga elever på en nivå motsvarande gymnasieskolans. Härvid behandlar jag följande grupper av nu statsunderstödda utbildningar, nämligen riksinternatskolor, privatskolor, enskilda lantushållsskolor, enskilda yrkesskolor, engelskspråkig internationell utbildning i Sigtuna samt Bergsskolan i Filipstad. Dessutom behandlas de skolor på gymnasial nivå som utan att få statsbidrag står under statlig tillsyn.

¹ Ledamöter: kanslichefen Staffan Edmar, ordförande, riksdagsledamoten Ulla Ekelund och landstingsrådet Ingemar Karlsson.

Utbildningar på grundskole- och högskolenivå behandlas endast i den mån de har direkta beröringspunkter med utbildning på gymnasial nivå.

Enligt riksdagens nyss nämnda beslut (prop. 1982/83: 1, UbU 10, rskr 63) skall statsbidrag också i framtiden utgå för årskurserna 10–12 vid Kristofferskolan, vilka årskurser motsvarar gymnasial nivå.

Till protokollet i detta ärende bör som *bilaga 3* fogas en förteckning över de skolor med enskild huvudman (fristående skolor) på gymnasial nivå som budgetåret 1983/84 uppbär statsbidrag eller på annat sätt står under statlig tillsyn.

2 Utgångspunkter

2.1 Begreppet fristående skola

Innan jag närmare redovisar mina överväganden och förslag rörande skolor med enskild huvudman vill jag kommentera en terminologisk fråga.

Med fristående skola avses enligt 3 a § skollagen (1962: 319) en skola som har enskild fysisk eller juridisk person som huvudman. Termen infördes efter förslag i propositionen om skolor med enskild huvudman (prop. 1982/83: 1 s. 12 f och 64 ff).

Begreppet fristående skola har hittills endast använts i fråga om skola med enskild huvudman som ger undervisning på grundskolenivå för skolpliktiga elever. Vid anmälan av nämnda proposition framhöll dock dåvarande statsrådet Tillander att förslaget till definition av fristående skola inte innebar någon begränsning till skolor med undervisning på grundskolenivå. I det följande använder jag begreppet fristående skola också för att beteckna skolor med undervisning på gymnasial nivå. Jag vill inledningsvis göra ett par påpekanden i anslutning härtill.

Med enskild juridisk person åsyftas ett i privaträttsliga former bildat rättssubjekt. Om t. ex. en stiftelse eller ett aktiebolag är huvudman för skolan är denna en fristående skola oberoende av vilka privata och offentliga rättssubjekt som på ett eller annat sätt har medverkat till stiftelsebildningen eller är aktieägare. Som exempel kan nämnas Osby samskola. Huvudmannen är ett aktiebolag, där Osby kommun har merparten av aktierna. Skolan är trots sin anknytning till en primärkommun definitionsmässigt en fristående skola.

Enligt gällande bestämmelser kan såväl en kommun som en enskild vara huvudman för en riksinternatskola. Om en kommun är huvudman, är riksinternatskolan alltså definitionsmässigt inte en fristående skola. När jag i det följande talar om riksinternatskolor avser jag emellertid även riksinternatskola med kommun som huvudman, om inte annat anges.

2.2 De fristående skolornas plats i utbildningssystemet. Rätten att driva och utnyttja fristående skola

Det allmänna skolväsendet omfattar på gymnasial nivå i första hand gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen. Båda har kommunalt eller landstingskommunalt huvudmannaskap.

Gymnasieskolan är främst avsedd för ungdomar. Undervisningens organisation samt dess dimensionering utgår från behoven hos ungdomar som just lämnat grundskolan.

Den kommunala vuxenutbildningen vänder sig till äldre. Undervisningens mer flexibla organisation gör det bl. a. möjligt att studera vid sidan av förvärvsarbete.

Det allmänna skolväsendet uppvisar innehållsmässigt en stor mångfald och är på det icke-obligatoriska stadiet dimensionerat för att ta emot ett stort antal studerande. Ett uttryck för samhällets ambitioner i detta avseende är bl. a. gymnasieskolans dimensionering och det kommunala uppföljningsansvaret för ungdomar under 18 år.

Vid sidan av det allmänna skolväsendet finns på gymnasial nivå ett mindre antal fristående skolor.

Rätten att driva fristående skola för icke skolpliktiga elever grundar sig bl. a. på den allmänna principen om näringsfrihet. Undervisningsverksamheten måste självfallet utövas inom ramen för allmänna rättsregler och de regler som gäller för näringsverksamhet i allmänhet eller speciellt för undervisningsverksamhet.

När eleverna inte är skolpliktiga kan huvudmannen för en fristående skola i princip själv bestämma undervisningens innehåll. Huvudmannen för en fristående skola kan också själv avgöra vilka inträdesvillkor som skall tillämpas samt besluta om elevavgifter.

Rätten att driva och utnyttja fristående skola medför ingen rätt till stöd från det allmänna. Villkor för att en fristående skola skall få statsbidrag eller — på egen begäran — bli ställd under statlig tillsyn har i regel fastställts genom särskilda föreskrifter i olika avseenden.

Den som vill genomgå utbildning vid en fristående skola har full frihet att göra detta. Däremot finns inte någon skyldighet för skolan att ta emot alla intresserade som elever. Som nyss nämnts kan huvudmannen för en fristående skola i princip själv avgöra vilka inträdesvillkor som skall tillämpas. Rätten att genomgå en fristående skola innebär inte heller att utbildningen berättigar till studiestöd eller automatiskt tillerkänns kompetensvärde vid tillträde till fortsatt utbildning i offentlig regi.

Elever vid fristående skolor kan enligt gällande regler under vissa förutsättningar få studiestöd på samma villkor som elever vid offentliga skolor. En grundläggande förutsättning är dock att skolan står under statlig tillsyn.

2.3 Nuvarande förhållanden

Vid sidan av gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen finns således ett antal fristående skolor med undervisning på gymnasial nivå. En del av dessa skolor får statsbidrag. Det finns också en grupp fristående skolor som inte får statsbidrag men som efter framställning från resp. huvudman ställts under statlig tillsyn. I varierande omfattning gäller såsom villkor för statsbidrag och statlig tillsyn krav på att skolorna skall följa vissa av staten uppställda regler för verksamheten. För övriga fristående skolor på gymnasial nivå finns inga statliga bestämmelser om verksamhetens innehåll och utformning.

Redovisningen i det följande är begränsad till skolor som får *statsbidrag* och skolor som inte får statsbidrag men som ändå står under *statlig tillsyn*. I bilaga 3 redovisas de fristående skolor på gymnasial nivå som budgetåret 1983/84 uppbär statsbidrag eller på annat sätt står under statlig tillsyn. I bilagan redovisas de aktuella skolornas namn, kommun där skolan är belägen samt uppgift om statsbidrag utgår eller inte.

Antalet berörda skolor uppgår till 43. Av dessa har 33 statsbidrag medan de övriga endast är ställda under statlig tillsyn. Gruppen statsunderstödda skolor består av 9 skolor med teoretisk utbildning och 24 skolor med yrkesutbildning (22 yrkesskolor och 2 lanthushållsskolor).

De 10 skolor som inte är statsunderstödda men som står under statlig tillsyn ger alla teoretisk utbildning. Nordiskt musikkonservatorium i Österåker räknas därvid – på samma sätt som musiklinjen i gymnasieskolan – som en teoretisk utbildning.

Av de 43 skolorna har 10 tillkommit före år 1900. Under perioden 1900-1950 tillkom 23 skolor som fortfarande bedriver verksamhet. 11 av dessa skolor ger teoretisk utbildning och de övriga 12 ger yrkesinriktad utbildning. Under perioden 1950-1970 nyinrättades 9 skolor, varav 1 med teoretisk utbildning och 8 med yrkesinriktad utbildning. Efter år 1970 har endast en skola tillkommit, nämligen Nordiskt musikkonservatorium i Österåker.

Till bilden av utvecklingen av de fristående skolorna på gymnasial nivå hör också att ett stort antal skolor har avvecklats eller kommunaliserats under tiden från år 1920 till början av 1980-talet.

Om man ser till den geografiska spridningen är koncentrationen till storstadslänen, framför allt Stockholms län, påfallande. Av de totalt 43 skolorna finns 27 i Stockholms län. De 7 skolor som finns utanför storstadslänen är med ett undantag, nämligen Osby samskola, internatskolor eller skolor med elevhem.

Koncentrationen till storstadslänen torde till viss del ha sin förklaring i att fristående skolor, som inte är internatskolor, för sin existens är beroende av att kunna rekrytera elever från stora och befolkningstäta områden med goda kommunikationer.

Utöver de skolor som redovisas i bilaga 3 finns som jag nämnt ett antal skolor som bedriver undervisningsverksamhet utan statligt stöd och utan att vara ställda under statlig tillsyn. Det finns sådana skolor bl. a. för teknisk utbildning, för merkantil och reklamriktad utbildning, för estetisk och estetisk-praktisk utbildning samt för språkutbildning. Även vid en del av de i bilagan förtecknade skolorna bedrivs viss undervisning som inte är statsbidragsberättigad eller ställd under statlig tillsyn.

3 Grunder för statligt stöd

1982 års beslut om fristående skolor på den obligatoriska skolans nivå (prop. 1982/83: 1, UbU 10, rskr 63) innebär bl. a. att skolgång motsvarande årskurserna 1-9 av grundskolan även i fortsättningen skall få fullgöras i fristående skola, om denna uppfyller uppställda krav. Den fristående skolans undervisning skall ge kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen motsvarar de kunskaper och färdigheter som grundskolan ger.

För att den fristående skolan skall få statsbidrag bör den, enligt nämnda riksdagsbeslut, ha en särskild uppläggning av verksamheten. Skolan bör ha en prägel som gör att den i något avseende skiljer sig från den undervisning som normalt förekommer i grundskolan. Det kan vara fråga om en verksamhet som bygger på alternativ pedagogik eller har en annorlunda uppläggning. Härigenom kan det utvecklingsarbete som reguljärt bedrivs i grundskolan kompletteras till gagn för skolverksamheten som helhet.

3.1 Förslag till villkor för statligt stöd

Det gymnasiala stadiets mångfald i både organisatoriskt och innehållsmässigt avseende gör det enligt min mening svårare än när det gäller grundskolan att fastställa vilken utgångspunkt som bör gälla för en bedömning av när statligt stöd bör utgå till fristående skolor.

En grundläggande utgångspunkt bör dock liksom tidigare vara att det vid sidan av det allmänna skolväsendet inte får växa fram ett antal statsunderstödda fristående skolor av sådan omfattning att de grundläggande principerna i skolväsendets uppbyggnad förändras. Ett generellt villkor för att statsbidrag skall kunna utgå till fristående skola på gymnasial nivå bör därför enligt min mening vara att utbildningen där i någon form utgör ett önskvärt *komplement* till utbildningen inom det allmänna skolväsendet. Det bör därför i utbildningen vid en sådan fristående skola finnas något av värde för samhället och det allmänna skolväsendet som tillgodoser behov som eljest inte kan uppfyllas.

Jag delar i likhet med flertalet av remissinstanserna SEH-kommitténs uppfattning att statligt stöd på det gymnasiala stadiet främst bör utgå till utbildningar som genom sitt *utbildningsinnehåll* helt eller åtminstone i

något väsentligt avscende skiljer sig från vad som förekommer inom gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen. Sådana utbildningar tillför samhället utbildningsresurser som av olika skäl inte kommer till stånd på annat sätt.

Skolor som ger *utbildning kombinerad med internat* fyller också ett behov för samhället och enskilda. Skolor av denna typ gör det bl. a. möjligt för barn till svenska medborgare med anställning utomlands att få en svensk gymnasial utbildning. Behovet av utbildning kombinerad med internat är större på gymnasial nivå än på grundskolenivå. De svenska utlandsskolorna omfattar endast grundskolestadierna och svensk gymnasial skolutbildning utomlands ges endast i form av korrespondensundervisning.

Som komplement till det allmänna skolväsendet kan man även betrakta en skola som har en *särskild pedagogisk uppläggnig i t. ex. tim- eller kursplaneavseende*. En fristående skola kan tillämpa flexibla former för organisation och arbete och behöver inte vara bunden av t. ex. systemet med statligt reglerade tjänster och andra regler som gäller för det allmänna skolväsendet.

Det finns även en grupp fristående skolor som genom sin uppläggnig av studierna är särskilt anpassade för *elever med annan studiebakgrund och erfarenhet* än den som gymnasieskolans elever normalt har. Hit hör skolor, vilkas studiemål ligger nära motsvarande utbildning i gymnasieskolan men som har en annorlunda uppläggnig av studierna och en annan målgrupp. Enligt min uppfattning bör statligt stöd kunna utgå för utbildningar av detta slag, om det visar sig svårt eller praktiskt sett mindre lämpligt att anordna likvärdiga utbildningar inom ramen för gymnasieskolan eller den kommunala vuxenutbildningen.

I likhet med vad som gäller för grundskolenivån anser jag att den omständigheten att en fristående skola vilar på konfessionell grund inte kan utgöra tillräckligt skäl för statsstöd. För att en konfessionell skola skall kunna få statsbidrag måste skolan enligt min mening visa att den uppfyller också något annat av de villkor för statligt stöd som jag föreslår. Jag erinrar här om att regeringen i sitt beslut hösten 1983 om statsbidrag till fristående skolor på grundskolenivå utgick från detta synsätt på de konfessionella skolorna.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av vad jag förordat om grunderna för statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå.

I det följande redovisar jag vilka konsekvenser i fråga om rätten till statsbidrag en tillämpning av de föreslagna villkoren enligt min mening skulle få på de nu statsunderstödda skolorna. Denna redovisning ligger till grund för min anslagsberäkning för budgetåret 1984/85 (avsnitt 11).

3.2 Bedömning av villkoren för nu statsunderstödda skolor

Flera av de nu verksamma fristående skolorna härstammar från en tid då skolförhållandena i landet var helt annorlunda än i dag. De ursprungliga motiven för deras existens kan av olika orsaker helt eller delvis ha upphört. De flesta kvarvarande skolorna skiljer sig dock i något avseende från det allmänna utbildningsväsendet. Huruvida de skall få statligt stöd fortsättningsvis måste diskuteras i förhållande till de villkor för statligt stöd som jag nyss föreslagit.

De fristående skolorna på gymnasial nivå kan enligt min uppfattning delas in i två huvudgrupper. Den ena gruppen består av fristående skolor vilkas utbildningsinnehåll inte på ett påtagligt sätt skiljer sig från de utbildningar som finns i det allmänna utbildningsväsendet. Den andra gruppen består av skolor som genom sitt utbildningsinnehåll skiljer sig från de nämnda utbildningarna.

3.2.1 Skolor, vilkas utbildningsinnehåll överensstämmer med det allmänna skolväsendets

Till denna grupp hör bl.a. två skolor vilkas verksamhet regleras av privatskolförordningen (1967: 270) och vilka får statsbidrag enligt förordningen (1964: 137) om statsbidrag till vissa privatskolor, nämligen *Göteborgs högre samskola* och *Sigrid Rudebecks gymnasium* i Göteborg. Skolorna har haft statligt stöd sedan lång tid tillbaka. De är i allt väsentligt underkastade samma reglering som den kommunala gymnasieskolan och lärartjänsterna vid skolorna är statligt reglerade.

Huruvida en fristående skola av detta slag tillgodoser ett behov ur samhällets synvinkel beror på om det är ett samhällsintresse att tillgången på elevplatser är särskilt hög på de studievägar som är företrädda vid skolan eller på den aktuella orten. Med den inriktning som de två berörda skolorna har kan enligt min mening ett sådant intresse inte anses föreligga.

Beträffande Sigrid Rudebecks gymnasium och Göteborgs högre samskola förutsätter skolöverstyrelsen (SÖ) i sitt yttrande över SEH-kommitténs betänkande fortsatta överläggningar med vederbörande kommunala myndigheter i syfte att inordna dessa skolors utbildningar i gymnasieskolan. Överläggningarna bör härvid i första hand skötas av länskolnämnden i Göteborgs och Bohus län. Jag delar SÖ:s uppfattning i denna fråga. I avvaktan på resultatet av dessa överläggningar bör statsbidrag i oförändrad omfattning till båda skolorna tills vidare kunna utgå, dock längst t. o. m. budgetåret 1986/87. Senast budgetåret 1987/88 bör en avveckling av statsbidraget vara påbörjad.

Riksinternatskolorna, dvs. Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket och Grännaskolan, intar en särställning bland de fristående skolorna genom sin karaktär av internatskolor samt de särskilda bestämmelser som reglerar

verksamheten vid skolorna. Riksinternatskolorna tillgodoser, tillsammans med internatskolan *Lundsbergs skola* i Storfors kommun, ett särskilt behov för bl. a. utlandssvenska elever och elever som behöver miljöbyte.

Genom sina insatser för det franska språket har enligt min mening *Franska skolan* sedan länge ett särskilt värde för våra förbindelser med Frankrike.

Statsbidrag bör därför kunna utgå till riksinternatskolorna, Lundsbergs skola och Franska skolan även om undervisningen vid dessa skolor inte till sitt innehåll påtagligt skiljer sig från gymnasieskolans.

Huvudmannen för Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket anordnar vid sidan av riksinternatskolverksamheten en särskild *engelskspråkig internationell utbildning*. Enligt bestämmelserna för verksamheten skall utbildningen för den elev som så önskar kunna leda fram till examen *International Baccalaureate* (IB) med diplom från International Baccalaureate Office (IBO) i Genève. Statsbidrag för denna verksamhet bör kunna utgå även i fortsättningen.

Balettakademien i Stockholm och *Stockholms Tekniska Institut* (STI) är fristående skolor med statsbidrag, där studiemålet för utbildningarna är detsamma som för närmast motsvarande utbildning i gymnasieskolan men där uppläggningsen av studierna något avviker från den i gymnasieskolan. De studerande vid de två skolorna är i regel äldre än motsvarande elever i gymnasieskolan och har arbetslivserfarenhet.

Efter förslag av dansarutredningen (U 1973:9) tillkom läsåret 1982/83 en särskild gymnasial dansarutbildning inom Stockholms kommuns gymnasieskola. Dansarutredningen förutsatte att vissa befintliga yrkesutbildningar för dansare, däribland Balettakademien, successivt skulle kunna avvecklas i och med den nya gymnasieutbildningens start. SÖ har vid flera tillfällen föreslagit en avveckling av statsbidraget till Balettakademien. Genom tillkomsten av den gymnasiala dansarutbildningen utgör Balettakademien inte något egentligt komplement till det allmänna skolväsendet. Statsbidrag till Balettakademien bör därför enligt min mening tills vidare kunna utgå i oförändrad omfattning, dock längst t.o.m. budgetåret 1986/87. Senast budgetåret 1987/88 bör en avveckling av statsbidraget vara påbörjad.

STI:s utbildning är treårig, medan den närmast motsvarande gymnasiala utbildningen är den fyraåriga tekniska linjen. STI har en starkare koncentration på de tekniska ämnena än den tekniska linjen och dess tekniska utbildning omfattar fler lärarledda timmar än motsvarande kurser inom kommunal vuxenutbildning.

STI:s framtid har under de senaste åren varit föremål för en omfattande utredningsverksamhet, där frågan om ett kommunalt engagemang i skolans verksamhet har aktualiserats i olika former. SÖ har föreslagit att STI skall kommunaliseras och verksamheten ingå i Stockholms kommuns vuxenutbildning.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1983/84 har SÖ anfört att det

enligt verkets bedömning är nödvändigt att en bestämd tidpunkt beslutas för avvecklingen av statsbidraget till STI. SÖ har därför förordnat att statsbidraget avvecklas under en treårsperiod fr. o. m. budgetåret 1984/85. Likartade utbildningar bör enligt SÖ kunna anordnas i kommunal regi i Stockholm.

Jag finner det angeläget att frågan om STI:s framtid kan lösas i enlighet med påbörjade överläggningar. På grund av vikten av att stimulera teknisk utbildning på den aktuella nivån och det intresse som bl. a. från näringslivets sida visats för verksamheten vid STI bör statsbidrag i oförändrad omfattning tills vidare, i avvaktan på resultatet av dessa överläggningar, kunna utgå, dock längst t. o. m. budgetåret 1986/87. Senast budgetåret 1987/88 bör en avveckling av statsbidraget vara påbörjad. Jag förutsätter att motsvarande utbildning därefter kommer att anordnas inom ramen för kommunal vuxenutbildning.

Apelrydsskolan och *Vackstanässkolan* är internatskolor som bedriver en konsumentekonomisk utbildning vars innehåll delvis sammanfaller med innehållet i vissa specialkurser i gymnasieskolan. Skolorna har sedan lång tid tillbaka haft statligt stöd. Detta utgår numera enligt förordningen den 27 maj 1981 (SÖ-FS 1981: 107) om statsbidrag till driftkostnader för vissa lanthushållsskolor.

Riksdagen har uttalat (mot. 1971: 850, UbU 27, rskr 275) att statsbidrag till dessa skolor bör utgå i den utsträckning som efterfrågan på deras utbildning kräver. Enligt vad SEH-kommittén redovisat har det till skolornas kurser normalt funnits fler sökande än det finns intagningsplatser. Riksdagen har också beslutat (jfr bl. a. UbU 1977/78: 7, rskr 35) att det skall vara möjligt både för landstingskommun och för enskild huvudman att med statsbidrag anordna konsumtionsutbildning (lanthushållsskolor). Skolorna bör därför enligt min uppfattning kunna få statsbidrag även i fortsättningen.

3.2.2 Skolor, vilkas utbildningsinnehåll skiljer sig från det allmänna skolväsendets

Den andra gruppen av fristående skolor utgörs, som tidigare nämnts, av skolor som genom sitt utbildningsinnehåll skiljer sig från de utbildningar som finns i det allmänna skolväsendet. Hit hör främst skolor med olika typer av yrkesutbildning, vilka saknar motsvarighet i gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning.

En skola av denna typ är *Bergsskolan i Filipstad*, som utbildar personal inom främst järn- och gruvhanteringsområdet. Bergsskolan är ensam i landet om denna utbildningsprofil på gymnasial nivå.

Andra utbildningar inom denna grupp är *Anders Beckmans skola* i mode och reklam samt *Berghs reklamskola* i grafisk formgivning och illustration samt praktisk marknadsföring och reklam. Utbildningen vid dessa skolor ligger till viss del innehållsmässigt nära den stora gruppen av konstskolor och annan estetisk-praktisk utbildning.

Det framgår av vad jag tidigare har anfört att sådana skolor som jag nu nämnt enligt min mening även i fortsättningen skall kunna vara berättigade till statsbidrag.

Utbildning för konstnärlig verksamhet har först under senare år kommit att betraktas som yrkesutbildning. *Konstskolor* och annan *estetisk-praktisk utbildning* har tidigare i stor utsträckning bedrivits i enskild regi. Ett antal skolor har fått statsbidrag enligt förordningen (1971: 342) om enskild yrkesutbildning.

Även ett 50-tal av landets folkhögskolor erbjuder kurser med estetisk inriktning. Vanligast är konsthantverkskurser och musikkurser. Utbildningarna är av varierande längd upp till 2 år. Ca en fjärdedel av kurserna är emellertid kortare än en termin. Folkhögskolans elever skall ha fyllt 18 år.

Regeringen gav den 10 juni 1982 SÖ i uppdrag att bearbeta vissa specialfrågor i anslutning till gymnasieutredningens (U 1976: 10) slutbetänkande (SOU 1981: 96), vari bl. a. ingick att utforma förslag till estetisk-praktiska studievägar inom gymnasieskolan. SÖ redovisade förslagen i samband med sin anslagsframställning för budgetåret 1984/85.

SÖ konstaterar därvid att företrädare för såväl gymnasieskola som högskola och fackliga organisationer uppfattar det som angeläget att flera estetiska studievägar skapas. Den stora tillströmningen av sökande till de existerande utbildningarna på detta område visar att det finns stöd för denna uppfattning. Det estetiska området kännetecknas av att det i gymnasieskolan saknas linjer eller kurser som naturligt leder vidare till vissa högre utbildningar inom kultursektorn. Detta gäller såväl bild-slöjd som dans och teater.

SÖ:s förslag omfattar en försöksverksamhet med tvååriga estetiska studievägar inom gymnasieskolan inom områdena musik, dans, teater och bild-slöjd omfattande 300 intagningsplatser per år under 3-5 år med start budgetåret 1984/85.

Jag har i årets budgetproposition (prop. 1983/84: 100 bil. 10 s. 130) föreslagit att försöksverksamhet med olika estetisk-praktiska linjer inom gymnasieskolan i huvudsaklig överensstämmelse med SÖ:s förslag skall få bedrivas under en femårsperiod med början budgetåret 1984/85. Utvärderingen av denna försöksverksamhet får visa hur behovet av och efterfrågan på de aktuella utbildningarna vid fristående skolor kommer att påverkas.

Enligt min mening bör statsbidrag tills vidare kunna utgå till *Carl Malmstens Verkstadsskola*, *Capellagården*, *Nyckelviksskolan*, *Handarbetets Vänners vävskola*, *Sätergläntan Hemslöjdens gård*, *Pernbys målarskola*, *Konstskolan Idun Lovén*, *Gerlesborgsskolan*, *Hovedskous målarskola*, *Dömen Konstskola* och *Kursverksamhetens vid Göteborgs Universitet Konstskola*.

3.2.3 Vissa skolor med branschriktad utbildning m. m.

Av de skolor som får statsbidrag enligt förordningen (1971: 342) om

enskilda yrkesskolor finns åtta skolor som ger utbildningar inriktade på vissa branscher och kategorier av anställda. Dessa skolor är *Köpmannainstitutet* i Stockholm, *Kooperativa Förbundets Vår gård* i Saltsjöbaden, Nacka, *Institutet för försäkringsutbildning* i Stockholm, *Svenska Åkeriförbundets yrkesskola* i Danderyd, *Svenska Frisörföreningens yrkesstudio* i Stockholm, *SHIO-Familjeföretagens föreläsningsverksamhet* med kansli i Stockholm, *Institutet för optometri* i Stockholm och *Svenska Laboratorieassistentföreningens kursverksamhet* med kansli i Stockholm.

SEH-kommittén har föreslagit att dessa åtta skolor inte längre skall vara berättigade till statligt stöd. Flertalet remissinstanser delar kommitténs uppfattning.

Till dessa skolor rekryteras normalt studerande internt från företag inom resp. bransch. De är i detta avseende mycket lika utbildningen i företag. Kursavgifterna och ibland även de studerandes levnadsomkostnader under utbildningstiden bekostas av arbetsgivaren. I fråga om vissa längre kurser vid Köpmannainstitutet i Stockholm svarar de studerande själva för sina kostnader för utbildningen. I dessa fall är de dock berättigade till statligt studiestöd.

Till företagsutbildning och internutbildning utgår normalt inte statligt stöd. Det särskilda statsbidraget till företagsskolor upphörde den 30 juni 1981 (prop. 1980/81: 100 bil. 12 s. 333, UbU 22 och 30, rskr 283). Det är enligt min mening inte någon avgörande skillnad mellan företagsutbildning/internutbildning och sådan utbildning som på redovisat sätt anordnas av en särskild stiftelse, ett särskilt aktiebolag eller en "paraplyorganisation" i syfte att utbilda anställda i ett visst företag eller viss bransch. Mot denna bakgrund bör de aktuella utbildningarna enligt min uppfattning i princip inte komma i fråga för statligt stöd efter utgången av budgetåret 1983/84. Det bör dock finnas möjlighet för skolornas huvudmän att övergångsvis kunna få bidrag enligt nuvarande bestämmelser för kurser som redan påbörjats.

Förutsättningarna för verksamheten vid *Institutet för optometri* (IFO) skiljer sig dock enligt min mening något från vad som gäller för de övriga skolorna. IFO meddelar undervisning till legitimerade optiker i form av fort- och vidareutbildningskurser. Verksamheten vid IFO har byggts upp i avvaktan på en förväntad ändring av den högre optikerutbildningen i offentlig regi. Flera förslag om en optikerutbildning i högskolan har lagts fram, bl. a. av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) i dess anslagsframställning för budgetåret 1983/84. Sedan frågan anmälts i 1983 års budgetproposition (prop. 1982/83: 100 bil. 10, UbU 26, rskr 273) har regeringen uppdragit åt SÖ att efter samråd med UHÄ utreda frågan om en förlängd utbildning i gymnasieskolan i syfte att förbättra legitimationsutbildningen för optiker. I avvaktan på att frågan om den högre optikerutbildningens organisation löses och med hänsyn till det samhällsintresse som föreligger för utbildningen som ett led i legitimationsgivning är jag inte beredd att föreslå en avveckling av statsbidraget till IFO.

De sju skolor för vilka statsbidraget nu bör avvecklas har hittills såsom statsunderstödda stått under statlig tillsyn. Jag finner principiellt inte några skäl att föreslå att utbildningarna vid skolorna skall stå kvar under statlig tillsyn sedan statsbidraget avvecklats. Beträffande vissa längre kurser vid Köpmannainstitutet i Stockholm finansierar som jag nyss nämnde eleverna själva sina studier. Det bör vara möjligt för regeringen att, om särskilda skäl föreligger, medge fortsatt statlig tillsyn för denna typ av kurser. När det gäller avvecklingen av statsbidraget till fort- och vidareutbildningen inom Svenska Laboratorieassistentföreningens kursverksamhet vill jag erinra om att grundutbildningen av laboratorieassistenter numera anordnas inom högskolan. Jag finner det naturligt att fort- och vidareutbildning för den berörda gruppen fortsättningsvis anordnas som enstaka kurser i högskolan. Det ankommer på berörda myndigheter att beakta detta vid sin prioritering inom ramen för befintliga resurser.

3.2.4 *Sammanfattning*

Enligt min bedömning innebär således en tillämpning av de föreslagna villkoren att fortsatt bidrag bör kunna utgå till följande fristående skolor på gymnasial nivå:

Riksinternatskolorna, Lundsbergs skola, Franska skolan, Apelrydsskolan, Vackstanässkolan, Bergsskolan i Filipstad, Anders Beckmans skola, Berghs reklamskola, Carl Malmstens Verkstadsskola, Capellagården, Nyckelviksskolan, Handarbetets Vänners vävskola, Sätergläntan Hemsjöjdens gård, Pernbys målarskola, Konstskolan Idun Lovén, Gerlesborgsskolan, Hovedskous målarskola, Dömen Konstskola, Kursverksamhetens vid Göteborgs Universitet Konstskola, den engelskspråkiga internationella utbildningen vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket samt Institutet för optometri.

För Sigröd Rudebecks gymnasium, Göteborgs högre samskola, Stockholms Tekniska Institut och Balettakademien som enligt min mening inte uppfyller de föreslagna villkoren för statsbidrag bör bidrag i oförändrad omfattning medges längst t. o. m. budgetåret 1986/87. Senast budgetåret 1987/88 bör en avveckling av statsbidraget till dessa skolor vara påbörjad.

Vid min anslagsberäkning i det följande har jag utgått från denna bedömning.

3.3 *Statligt stöd till nytillkommande skolor*

En utgångspunkt för mina förslag beträffande rätten till statligt stöd till fristående skolor på gymnasial nivå har varit att det även i framtiden skall vara möjligt att i viss utsträckning med statsbidrag driva skolor med annan huvudman än stat och kommun. Statsunderstödd utbildning i fristående skola skall enligt mina förslag utgöra ett komplement till den utbildning som anordnas i gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen.

Det kan inte uteslutas att det också i framtiden kan uppkomma utbildningsbehov som inte utan vidare kan tillgodoses inom ramen för det allmänna skolväsendet och där en fristående skola med statligt stöd kan vara en lämplig lösning. De villkor för statligt stöd som jag föreslagit i det föregående (avsnitt 3.1) bör självfallet användas också i fråga om nya skolor.

De nu statsunderstödda fristående skolorna har förklarats berättigade till statsbidrag genom beslut av regeringen eller myndighet som regeringen bestämt. I vissa fall har beslut även fattats efter ställningstagande av riksdagen.

Det bör ankomma på regeringen att fatta beslut om att nytillkommande fristående skolor skall kunna bli berättigade till statsbidrag utifrån de grunder jag nu har föreslagit.

Enligt min mening bör dock fråga om statsbidrag till en fristående skola med internatverksamhet i likhet med vad som redan gäller för motsvarande fråga på grundskolenivå underställas riksdagen i varje särskilt fall.

SEH-kommittén har föreslagit att det statliga stödet till skolor, som framdeles kan komma att förklaras berättigade till statligt stöd utifrån de grunder som föreslagits, skall utgå med bidrag motsvarande 80% av den statliga riksmedelkostnaden för statsbidrag till lärarlöner per elev och år för närmast motsvarande utbildning i gymnasieskolan. Utifrån denna riksmedelkostnad får enligt kommittén från fall till fall avgöras hur ett bidrag per elev och år kan beräknas samt huruvida bidrag till lokaler och utrustning skall utgå eller inte.

Som jag nyss framhållit bör frågan om stöd till eventuellt nytillkommande fristående skolor på gymnasial nivå avgöras från fall till fall utifrån de grunder som redovisats i det föregående. Därvid bör även från fall till fall avgöras hur stort bidraget bör vara. Jag är således f. n. inte beredd att föreslå någon generell bidragsnivå. Bidrag bör dock för nytillkommande skolor normalt endast avse kostnader för lärarlöner och inte utgå med större belopp än den statliga medelkostnaden för närmast motsvarande lärargrupp i gymnasieskolan.

Jag har i det föregående utgått från att flertalet nu statsunderstödda skolor även i fortsättningen skall få statsbidrag till sin utbildning på gymnasial nivå. Med hänsyn till att skolorna får statsbidrag av viss storlek sedan många år tillbaka och bygger sin verksamhet på detta har jag i princip utgått från att bidrag under de närmaste åren skall lämnas i ungefär oförändrad omfattning. Jag vill dock betona att bidragsnivån för de redan statsunderstödda skolorna är betingad av olika skäl. Det bör alltså inte vara så att eventuellt tillkommande skolor automatiskt blir berättigade till bidrag på samma nivå.

4 Det statliga stödets utformning

4.1 Bakgrund

Statsbidrag utgår enligt skiftande grunder till de olika fristående skolorna på gymnasial nivå. Bidragsgrunderna är ofta historiskt betingade och har tidigare avsett fler skolor än i dag.

De beräknade kostnaderna budgetåret 1983/84 för statsbidrag till de fristående skolorna på gymnasial nivå, grupperade efter de anslag i statsbudgeten de belastar, framgår av följande uppställning:

A Driftbidrag

Anslag	Bidrag	Antal skolor
D 11 Bidrag till driften av grundskolor m. m. Kristofferskolan åk 10-12	ca 900 000 ¹	1
D 18 Bidrag till driften av gymnasieskolor Apelrydsskolan	ca 700 000 ¹	1
Väckstanässkolan	ca 1 100 000 ¹	1
D 20 Bidrag till driften av riksinternatskolor	16 477 000 ²	2
D 21 Bidrag till driften av Bergsskolan i Filipstad	2 165 000	1
D 22 Bidrag till driften av vissa privatskolor	21 015 000	4
D 23 Bidrag till driften av enskild yrkesutbildning	26 190 000	23
	Summa 68 547 000	
B Investeringsbidrag		
D 26 Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m. Enskild yrkesutbildning Lanthushållsskolorna	150 000 50 000	
	Summa 200 000	

¹ Uppskattad kostnad

² Inkl. engelskspråkig internationell utbildning vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket.

De statsunderstödda fristående skolorna kan indelas i två huvudgrupper, dels de fristående skolor som har statligt reglerade tjänster, dels de som saknar sådana tjänster. Till den senare gruppen hör Kristofferskolan (åk 10-12), vars bidrag belastar anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m., de skolor vilkas bidrag bekostas från anslaget Bidrag till driften av enskild yrkesutbildning samt den engelsk-språkiga internationella utbildningen vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket.

4.2 Fristående skolor med statligt reglerade tjänster

Statligt reglerade tjänster förekommer f. n. vid nio fristående skolor på gymnasial nivå. Detta gäller de fyra skolor, vilkas verksamhet regleras av

privatskolförordningen, de två riksinternatskolorna, Bergsskolan i Filipstad samt de två lanthushållsskolorna Apelrydsskolan och Vackstanässkolan. Dessa skolor omfattas av ett regelsystem som mycket liknar det som gäller för gymnasieskolan.

De nuvarande statsbidragen till dessa skolor avser främst kostnader för löner åt skolledare och lärare. För de fyra skolor som får bidrag enligt förordningen (1964: 137) om statsbidrag till vissa privatskolor utgår bidrag med i princip 60% av ett bidragsunderlag som omfattar kostnader för avlöning av rektor, studierektor och lärare. Regeringen kan dock besluta om högre statsbidrag. F. n. utgår statsbidrag med 95,5% av Franska skolans, Göteborgs högre samskolas och Sigröd Rudebecks gymnasiums bidragsunderlag och med 99,5% av Lundsbergs skolas bidragsunderlag. För de andra fem skolorna utgår statsbidraget i princip med 100% av det bidragsunderlag som utgörs av kostnader för löner till lärare och skolledare.

Bidragsunderlaget för de nio skolorna beräknas dock på olika sätt. För riksinternatskolorna, Bergsskolan och de två lanthushållsskolorna beräknas bidragsunderlaget på de *faktiska kostnaderna* på i princip samma sätt som nu sker för gymnasieskolan. För de fyra skolor, vilkas verksamhet regleras av privatskolförordningen, utgörs bidragsunderlaget av *kostnaderna för bidragsgrundande tjänster*. Detta beräkningssätt tillämpades i det dåvarande gymnasiet fram t. o. m. budgetåret 1965/66.

Liksom för gymnasieskolan reduceras statsbidragen för riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad vid utbetalning med två procent.

SEH-kommittén har föreslagit vissa modifieringar i bidragssystemet för de aktuella skolorna.

Bidragssystemet bör enligt kommittén, liksom för gymnasieskolan, omfatta ett *avlöningsbidrag* som utgår med belopp som motsvarar lönekostnaderna för skolledare, biträdande skolledare, huvudlärare, lärare och institutionsföreståndare. Dessutom bör finnas ett *avgiftsbidrag* som skall täcka kostnaderna för sjukförsäkringsavgift, folkpensionsavgift och tilläggspensionsavgift.

För de fyra skolor, vilkas verksamhet regleras av privatskolförordningen och som nu har ett bidrag som inte uppgår till 98% av skolans faktiska kostnader för löner och sociala avgifter för statligt reglerade tjänster, bör enligt kommittén även fortsättningsvis en viss reduktion av statsbidraget göras.

I likhet med SEH-kommittén anser jag att statsbidragssystemet för de fristående skolorna med statligt reglerade tjänster i huvudsak bör anknyta till det system som gäller för gymnasieskolan. Kommittén har föreslagit vissa mindre ändringar av nuvarande statsbidragssystem i denna riktning.

Regeringen uppdrog den 10 juni 1982 åt statskontoret att dels kartlägga förutsättningarna för ett schablonsystem för statsbidrag till gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning, dels inkomma med förslag till alternativa modeller för utveckling av ett nytt statsbidragssystem.

Statskontoret har med rapport till regeringen den 6 september 1983 redovisat uppdraget. Statskontorets rapport omfattar alternativa modeller för utveckling av ett nytt statsbidragssystem för gymnasieskolan. Förslagen har remissbehandlats och bereds f. n. inom regeringskansliet.

I likhet med vad bl. a. *statskontoret*, *SÖ* och *länskolnämnden i Malmöhus län* har anfört finner jag i avvaktan på beredningen av statskontorets principförslag till nytt statsbidragssystem för gymnasieskolan inte några motiv för ändring i nu gällande system för statsbidrag till fristående skolor med statligt reglerade tjänster.

4.3 Fristående skolor utan statligt reglerade tjänster

F. n. får 23 fristående skolor (se bilaga 3) statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor. Enligt förordningen är skolorna i statsbidragshänseende uppdelade i A- och B-skolor.

Till A-skolor utgår bidrag till lönekostnader med visst bidrag per klass av heltidskurs. För varje klass av heltidskurs utgår också ett bidrag till särskilda kostnader. Detta bidrag till särskilda kostnader är olika stort beroende på kursens art. För deltidskurs vid A-skola utgår ett bidrag per lektion. På summan av bidraget för lönekostnader, särskilda kostnader och kostnader för deltidskurs utgår vid A-skola ett särskilt tillägg med tio procent.

Till B-skolor utgår bidrag till lönekostnader med visst bidrag per klass av heltidskurs (bidrag till särskilda kostnader utgår inte). För deltidskurs vid B-skolor utgår bidrag på samma sätt som för deltidskurs vid A-skolor. Något bidrag i form av särskilt tillägg utgår inte vid B-skolor.

För föreläsare vid A- och B-skolor utgår ersättning. Till A-skolor utgår bidrag till kostnader för anskaffande av första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel med hälften eller, om särskilda skäl föreligger, med två tredjedelar av kostnaderna. Till B-skolor utgår också bidrag för sådana kostnader men endast med högst hälften av kostnaderna.

B-skola kan få alla sina kostnader – utöver dem som täcks med bidrag som redovisats i det föregående eller som bestrids med egna intäkter – täckta genom extra statsbidrag om synnerliga skäl föreligger. Beslut om sådant extra bidrag fattas av SÖ. A-skola har inte samma möjlighet enligt bestämmelserna, men praxis har utvecklats så att även A-skola efter särskild framställning till regeringen kan få extra statsbidrag (underskottsbidrag).

SEH-kommittén föreslår att statligt stöd till fristående skolor som *inte har statligt reglerade tjänster* konstrueras som ett bidrag per elev och år med belopp som fastställs med utgångspunkt i systemet för bidrag till fristående skolor på grundskolenivå. Systemet skall vara *kostnadsneutralt* vid jämförelse med nu utgående statsbidrag.

SEH-kommitténs förslag till konstruktion av nytt statsbidragssystem tillstyrks nästan genomgående av remissinstanserna. Detsamma gäller i

princip förslaget att statsbidrag skall utgå med oförändrad storlek till de skolor som i dag har statsbidrag. Flera remissinstanser understryker emellertid i likhet med kommittén att på sikt bör eftersträvas ett mera enhetligt bidragssystem på likvärdiga villkor. *Riksrevisionsverket* anser också att en hårdare omprövning borde ha gjorts i förhållande till utgångsläget. De remissinstanser som företräder de berörda skolorna har ofta synpunkter på den specifika beräkningsgrunden för sin skola samt valet av basår för beräkning av statsbidraget. Enligt SÖ hade en mer ingående analys av utgiftsområden för såväl befintliga som eventuella tillkommande fristående skolor i syfte att ytterligare schablonisera bidragsgivningen varit önskvärd. SÖ tillstyrker dock det föreslagna systemet.

Att förbättra statsbidragssystemet för fristående skolor som inte har statligt reglerade tjänster är enligt min mening en angelägen uppgift. Det nuvarande statsbidragssystemet för enskilda yrkesskolor är helt eller till viss del knutet till de reella kostnaderna. Därför kan statsbidraget inte slutregleras förrän i efterhand när alla kostnader för verksamheten är kända. Bidragsbestämmelserna för dessa skolor är komplicerade och ger ofta upphov till olika uppfattningar om vilka kostnader som är bidragsgrundande. Sådana frågor avgörs ofta långt efter redovisningsårets slut.

Ett nytt bidragssystem bör utgå från den hävdvunna principen att staten svarar för lönekostnaden. Detta innebär emellertid inte att användningen av bidraget behöver vara helt bunden till lönekostnader. Vid mina överväganden i det följande har jag i likhet med SEH-kommittén utgått från att skolans egna inkomster, dvs. andra inkomster än bidraget till lönekostnader, främst skall användas för att bestrida kostnaderna för lokaler och utrustning. Om skolans egna inkomster inte räcker till för dessa utgifter, bör staten med hänsyn till hittillsvarande praxis även i framtiden kunna ge ett visst bidrag för dessa. Liksom för bidraget till fristående skolor på grundskolenivå bör viss frihet råda också för skolor på gymnasial nivå att disponera bidraget även för andra slag av utgifter. Bidraget får därmed karaktär av *allmänt driftbidrag*.

Bidragssystemet bör vara enkelt till sin konstruktion och lätt att administrera. Det bör också ha sådan utformning att bidragsbeloppet är relaterat till löneutvecklingen. Systemet bör dessutom vara så beskaffat att bidragets storlek kan beräknas i förväg. Det är enligt min mening möjligt att med utgångspunkt i SEH-kommitténs förslag konstruera ett elevrelaterat bidragssystem som uppfyller de uppställda kraven utifrån följande riktlinjer.

För att en fristående skola skall få statsbidrag bör skolans undervisning – om regeringen inte för visst fall bestämmer annat – omfatta en eller flera studievägar om minst 30 arbetsveckor. Statsbidrag bör i princip endast lämnas för utbildning som innebär heltidsundervisning. För bidrag med fullt belopp för årselevplats bör studieväg omfatta 30-40 veckor. För kurs kortare än 30 veckor utgår per kursvecka en trettiondedel av årselevplatsbeloppet eller – om läsåret vid skolan är längre än 30 veckor – det belopp

som erhålls när årselevplatsbeloppet delas med det tal som svarar mot antalet läsårsveckor vid skolan. Deltidskurs får i de fall statsbidrag redan utgå räknas om till heltidskurs.

Beloppet för högstadielev enligt systemet för bidrag till fristående skolor på grundskolenivå (grundbelopp) bör tas som utgångspunkt också för bidraget per elev i nu statsunderstödda fristående skolor över grundskolenivån. Grundbeloppet måste därvid räknas upp med hjälp av en för varje skola fastställd faktor så att bidraget blir så stort att det, multiplicerat med antalet elever vid skolan, ger ett sammanlagt statsbidrag som i huvudsak motsvarar kostnaden för nu utgående statsbidrag till skolan. I bidraget inkluderas i förekommande fall tillägg för sådana kostnader som inte har täckts av skolans egna intäkter. Flera remissinstanser har påtalat problem med att låta denna omräkningsfaktor grunda sig på ett enda basår. De framhåller att detta i många fall skulle innebära att förhållanden som rått under basåret på grund av särskilda omständigheter, t. ex. extra statsbidrag för täckande av stora underskott vid vissa skolor, skulle konserveras i framtiden. För att få ett relevant utgångsläge skulle man, framhålls det, behöva göra en analys av flera års verksamhet. Jag delar denna uppfattning. Omräkningsfaktorn bör enligt min mening därför bestämmas utifrån dels ett genomsnitt av statsbidraget som varje skola fått de tre redovisningsåren närmast före det nya systemets införande, dels ett genomsnitt av skolans elevantal.

Statsbidraget beräknas sålunda med hjälp av formeln grundbelopp x omräkningsfaktor x utnyttjat antal årselevplatser inom årselevplatsramen.

Elevtalsram och omräkningsfaktor för de skolor, som enligt mitt förslag i det föregående skall få fortsatt statsbidrag, bör fastställas av regeringen.

I likhet med SEH-kommittén och flera remissinstanser anser jag att bidraget per elev i princip bör vara lika stort för likartade utbildningar. Detta mål kan enligt min mening dock endast nås på sikt. Den faktor som grundbeloppet skall räknas upp med bör därför successivt omprövas i denna riktning. SÖ bör vid sin årliga anslagsframställning beakta detta.

Jag tar nu upp några ytterligare frågor rörande statsbidragsgivning för fristående skolor som inte har statligt reglerade tjänster av mer teknisk natur.

Statsbidraget bör beräknas på grundval av antalet elever vid skolan viss dag under redovisningsåret. Fristående skolor bör liksom andra skolformer därvid rapportera antalet elever i statsbidragsberättigade utbildningar den 15 september varje år. I utbildningar som inte pågår vid den tiden anses elevplats ianspråktagen om den är besatt på utbildningens tredje arbetsdag under läsåret.

Reglerna för utbetalning av statsbidraget bör ansluta till det system som tillämpas för bidrag till fristående skolor på grundskolenivå. Detta innebär bl. a. att bidraget bör betalas ut i form av förskott och slutreglering.

Huvudmännen för sådana fristående skolor som kommer i fråga för

statsbidrag är såsom näringsidkare bokföringsskyldiga för verksamheten enligt bokföringslagen (1976: 125). Normalt torde det inte finnas skäl att på grund av statsbidragsgivningen ställa upp ytterligare krav beträffande räkenskaperna. I regel torde det inte heller behöva finnas en av staten utsedd revisor. Riksrevisionsverket, SÖ och berörd länskolnämnd måste emellertid kunna granska räkenskaperna och i övrigt kontrollera att gällande villkor för statsbidraget följs. Huvudmannen bör därför vara skyldig att på begäran lämna dessa myndigheter de uppgifter och det verifikationsmaterial som behövs för sådan kontroll.

Enligt SEH-kommittén kan det i samband med omläggningen av statsbidraget föreligga behov av att övergångsvis tilldela en skola extra bidrag för oförutsedda utgifter. Även det nuvarande bidragssystemet innehåller en sådan säkerhetsventil (jfr 50 d § förordningen om enskilda yrkesskolor). SEH-kommittén har därför föreslagit att ett särskilt belopp om ca 1,5 milj. kr. övergångsvis ställs till regeringens förfogande för oförutsedda utgifter vid de aktuella skolorna (t. ex. större hyreshöjningar). Jag förordar att medel under en övergångsperiod ställs till regeringens förfogande främst för slutreglering av eftersläpande underskott i skolornas verksamhet i samband med övergång till nytt bidragssystem. Vid akuta behov bör medlen dock även kunna användas för oförutsedda utgifter. Jag återkommer till medelsberäkningen i det följande (avsnitt 11).

4.4 Statsbidrag till undervisningsmateriel

Jag behandlar i detta avsnitt frågan om statsbidrag till undervisningsmateriel för vissa fristående skolor på gymnasial nivå.

Inledningsvis vill jag erinra om att det f. n. under anslaget Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m. finns poster för anskaffning av undervisningsmateriel vid enskilda yrkesskolor (SFS 1971: 342) samt vid vissa lanthushållsskolor (förordning den 4 december 1980, SÖ-FS 1980: 213). SEH-kommittén har föreslagit att statsbidrag till investering i utrustning även i framtiden skall kunna utgå till fristående skola.

För egen del finner jag i likhet med SÖ att det särskilda statsbidraget till undervisningsmateriel för enskilda yrkesskolor bör avvecklas och medlen (150 000 kr.) ingå som en del i det allmänna driftbidrag till fristående skolor utan statligt reglerade tjänster som jag har föreslagit.

Enligt vad jag erfarit från SÖ har medel för anskaffning av undervisningsmateriel till de enskilda lanthushållsskolorna inte utnyttjats under de senaste åren. Mot bakgrund av detta samt att motsvarande utbildningar inom gymnasieskolan ej omfattas av statsbidragsgivningen för undervisningsmateriel anser jag att statsbidrag till undervisningsmateriel vid Vackstanässkolan och Apelrydsskolan (f. n. 50 000 kr.) inte längre skall kunna utgå för tiden fr. o. m. den 1 juli 1984.

Huvudmännen för stiftelsen Bergsskolan i Filipstad har i skrivelse den

14 oktober 1983 till regeringen anhållit om möjlighet att söka statsbidrag för inköp av undervisningsmateriel. Bergsskolan utbildar personal inom järn- och gruvhanteringsområdet och är, som jag tidigare framhållit, ensam om denna utbildningsprofil på gymnasial nivå. Bergsskolan bör därför av särskilda skäl som en engångsanvisning få statsbidrag för komplettering av undervisningsmateriel inom ramen för de medel jag för budgetåret 1984/85 beräknat under anslaget Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av vad jag anfört om avveckling av statsbidraget till undervisningsmateriel vid fristående skolor m. m.

5 Statlig tillsyn och studiestöd

Som villkor för att statsbidrag skall utgå ställer staten upp regler för de fristående skolornas verksamhet. Reglerna varierar mellan olika skolor. I en del fall är regleringen omfattande och ingående. Att bidraget används på avsett sätt och att villkoren i övrigt följs kan kontrolleras genom *statlig tillsyn*. Tillsynen har därför karaktär av villkor för statsbidraget.

Fristående skolor står i vissa fall under statlig tillsyn även om statsbidrag inte utgår. Det gäller skolor som genom särskilda beslut av regeringen har ställts under statlig tillsyn på framställning därom från huvudmannen. Statlig tillsyn är en förutsättning för att skolans utbildning skall tillerkännas ett visst kompetensvärde. Av störst betydelse är dock att statlig tillsyn är ett villkor för att eleverna vid skolan skall kunna få *studiestöd*. Denna fråga behandlar jag närmare i det följande. Som villkor för att skolan skall stå under statlig tillsyn kan regeringen föreskriva vissa regler för utbildningen. I allmänhet gäller endast en begränsad reglering som består i att skolan skall följa en läroplan som fastställs av skolöverstyrelsen och att rektor har viss rapporteringsskyldighet.

Vilken eller vilka myndigheter som skall utöva den statliga tillsynen anges som regel i den förordning som gäller för skolan eller i det särskilda beslutet om att skolan medges stå under statlig tillsyn. Normalt är såväl SÖ som berörd länskolnämnd tillsynsmyndighet för skolor på gymnasial nivå.

Tillsynens innehåll beror på vilken statlig reglering som gäller för skolans verksamhet. Inom den ramen gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om SÖ:s och länskolnämndens tillsyn i förordningen (1981:1371) med instruktion för den statliga skoladministrationen. Även skolor som inte står under statlig tillsyn kan under vissa förutsättningar inspekteras av SÖ. Förutsättningarna för sådan inspektion är angivna i 51 § skollagen (1962:319). Enligt denna paragraf kan en skola som inte enligt skollagen eller särskilda föreskrifter står under statlig myndighets inseeende eller inspektion och som tar emot elever under 20 år inspekteras av den centrala

statsmyndighet till vars arbetsområde skolan närmast hör. En sådan inspektion får företas endast om särskild anledning härtill finns.

Elever i fristående utbildningar på gymnasial nivå har således inte utan vidare samma rätt till studiestöd i form av studiehjälp eller studiemedel som elever i gymnasieskolan. Det fordras att utbildningen är statsunderstödd eller åtminstone ställd under statlig tillsyn för att studiestöd skall kunna utgå till eleverna.

SEH-kommittén anser att vissa insyns- och kontrollmöjligheter måste finnas för att en utbildning skall kunna ge rätt till studiestöd för eleverna. Kravet på att utbildningen antingen skall vara statsunderstödd eller ställd under statlig tillsyn bör därför enligt kommittén kvarstå. Kommittén anser att en framställning från huvudmannen om att en utbildning skall ställas under statlig tillsyn för att eleverna skall kunna få studiestöd bör prövas utifrån en generös attityd när det gäller gymnasial utbildning. SEH-kommittén föreslår vidare att samtliga utbildningar i enskild regi som berättigar till studiestöd skall förtecknas i bilaga till studiestödsförordningen.

Flertalet remissinstanser delar kommitténs uppfattning att insyns- och kontrollmöjligheter bör finnas för att en utbildning skall kunna ge rätt till studiestöd för eleverna. Kravet på att utbildningen skall vara statsunderstödd eller ställd under statlig tillsyn bör därför även enligt remissinstanserna kvarstå.

Enligt *Centrala studiestödsnämnden* (CSN) kan val av fristående skola innebära stora kostnader för den enskilde. Den studerande har inte bara kostnader för uppehållet utan också kostnader för terminsavgifter, studiematerial m. m. Att ställa utbildningar under statlig tillsyn kan emellertid enligt CSN medföra stora kostnader också för samhället. CSN menar därför att prövningen om en utbildning skall ställas under statlig tillsyn alltid måste göras utifrån värdet av utbildningen både för samhället och för individen. CSN tillstyrker vidare SEH-kommitténs förslag om att alla utbildningar i enskild regi som berättigar till studiestöd skall förtecknas i bilaga till studiestödsförordningen.

Om en fristående utbildning bedöms vara av sådant värde för både samhället och eleverna att den ges statsbidrag är det enligt min mening även motiverat att ge eleverna rätt till studiestöd under samma förutsättningar som gäller för motsvarande elever inom det allmänna utbildningsväsendet.

De icke statsunderstödda fristående utbildningarna kan däremot inte generellt sägas ha sådan betydelse att de i fråga om rätt till studiestöd för eleverna bör jämföras med utbildningar inom det allmänna utbildningsväsendet. Regeringen bör därför enligt min mening, liksom hittills, i varje enskilt fall pröva frågan om att ställa nya utbildningar under statlig tillsyn i syfte att ge eleverna tillgång till statligt studiestöd. Jag avser vidare att senare föreslå regeringen att besluta att förteckna fristående utbildningar, som berättigar till studiestöd, i bilagan till studiestödsförordningen.

Regeringen bör bereda riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört i fråga om statlig tillsyn och studiestöd beträffande fristående skolor på gymnasial nivå.

6 De statsunderstödda fristående skolorna och planeringssystemet för gymnasieskolan

F. n. utgår driftbidrag till de fristående gymnasiala utbildningarna ur sex olika anslag, nämligen Bidrag till driften av grundskolor m. m. (Kristoffer-skolan), Bidrag till driften av gymnasieskolor (Vackstanässkolan och Apelrydsskolan) Bidrag till driften av riksinternatskolor, Bidrag till Bergsskolan i Filipstad, Bidrag till driften av vissa privatskolor (Franska skolan, Göteborgs högre samskola, Sigrid Rudebecks gymnasium och Lundsbergs skola) samt Bidrag till driften av enskild yrkesutbildning (de s. k. enskilda yrkesskolorna). SEH-kommittén föreslår att driftbidragen till de fristående skolorna på gymnasial nivå skall belasta ett anslag, nämligen anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor.

Enligt riksdagens beslut om den statliga skoladministrationen m. m. (prop. 1980/81: 107, UbU 38, rskr 395) tillämpas ett nytt system för dimensioneringen av gymnasieskolan fr. o. m. budgetåret 1983/84. Det nya systemet innebär bl. a. att elevplatsramar i gymnasieskolan fastställs för tre budgetår i sänder. Ramarna anges i årselevplatser, vilket innebär att en intagningsplats på en två-, tre- eller fyraårig studieväg motsvarar två, tre resp. 3,7 årselevplatser.

I planeringssystemet ingår riksramar och länsramar. Riksramar fastställs av regeringen med stöd av riksdagens beslut. SÖ fördelar årselevplatserna i riksramarna mellan länskolnämnderna i form av länsramar. Inom länsramarna bestämmer länskolnämnderna det antal intagningsplatser som varje kommun och landstingskommun i länet får inrätta för varje studieväg och för gymnasial lärlingsutbildning. I vissa fall ankommer beslutanderätten på SÖ. Det gäller bl. a. beslut om förändringar beträffande vissa lågfrekventa studievägar.

Vissa årselevplatser vid de statsunderstödda fristående skolorna på det gymnasiala stadiet inräknas i dag i planeringsramarna för gymnasieskolan. Så görs t. ex. beträffande Bergsskolan i Filipstad, Vackstanässkolan, Apelrydsskolan och de två riksinternatskolorna. För de berörda fristående skolorna är f. n. ca 900 årselevplatser inräknade i gymnasieskolans ramar.

SEH-kommittén har föreslagit att alla årselevplatser i de statsunderstödda fristående skolorna på gymnasial nivå skall ingå i totalramen för gymnasieskolan och att platserna på sikt skall fördelas på olika delramar allt efter utbildningarnas karaktär. Det totala antalet årselevplatser för gymnasial utbildning bör enligt kommitténs förslag ökas med de årselevplatser som nu finns vid de statsunderstödda fristående skolorna.

I likhet med SEH-kommittén anser jag att driftbidrag till all fristående utbildning på gymnasial nivå bör bekostas ur *ett* anslag. Enligt min mening föreligger emellertid risk för oöverskådlighet om medelsanvisningen inordnas under det redan tidigare stora anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor. För att överskådligheten och samordningsmöjligheterna skall öka bör i stället medelsanvisningen för de olika fristående skolorna sammanföras till ett särskilt anslag. Tills vidare förutsätter jag att statsbidraget till grundskoledelen av Franska skolan, Göteborgs högre samskola, Sigtunas skolan Humanistiska Läroverket och Lundsbergs skola också skall utgå från detta anslag för fristående skolor på gymnasial nivå. Statsbidraget till årskurserna 10–12 vid Kristofferskolan bör liksom tidigare utgå från anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m.

SÖ har i sitt remissyttrande bl. a. påtalat att det kan uppstå vissa svårigheter med att behandla de relativt fåtaliga årselevplatserna i fristående skolor inom ramen för gymnasieskolans planeringssystem, särskilt om dessa utbildningar skall fördelas på olika utbildningssektorer. Dessa årselevplatser måste särbehandlas vid fördelningen på länsramar. Jag delar SÖ:s bedömning i denna fråga.

Årselevplatserna för de statsunderstödda fristående skolorna bör mot denna bakgrund ges en särskild ram. SÖ behöver då inte göra någon särskild avräkning innan ramarna länsfördelas.

Det totala antalet årselevplatser vid de statsunderstödda fristående skolorna uppgår innevarande läsår till sammanlagt 4 472¹. Härav ingår som jag tidigare redovisat ca 900 årselevplatser i gymnasieskolans ramar.

Antalet årselevplatser för fristående skolor på gymnasial nivå bör för budgetåret 1984/85 omfatta sammanlagt 4 600 årselevplatser. För att gymnasieskolans planeringsramar för budgetåret 1984/85 inte skall behöva ändras bör den särskilda ramen endast omfatta de 3 700 årselevplatser, som inte har räknats in i gymnasieskolramarna i årets budgetproposition. Fr. o. m. budgetåret 1985/86 bör alla årselevplatserna vid fristående skolor på gymnasial nivå föras till denna särskilda ram.

Som jag aviserat i årets budgetproposition (prop. 1983/84: 100 bil. 10 s. 120) avser jag att i samband med särskild proposition om reformering av gymnasieskolan återkomma med förslag om slutliga ramar för gymnasieskolan budgetåret 1985/86. Härvid bör den föreslagna avräkningen av de 900 elevplatserna göras.

Genom den föreslagna ordningen kommer begreppet "årselevplats" att tillämpas även för fristående skolor. Det är enligt min mening viktigt att ha en entydig terminologi som gör det möjligt att överblicka utbildningen på gymnasial nivå i kvantitativa termer. Genom mitt förslag får alla utbild-

¹ Härvid ingår inte de sju enskilda yrkesskolor med branschriktad utbildning som enligt redovisningen i avsnitt 3.2.3 ej bör ifrågakomma för vidare statsbidrag efter den 1 juli 1984.

ningar vid de statsunderstödda fristående skolorna en egen ram uttryckt i årselevplatser och kan betraktas som en del av den samlade resursen för gymnasial utbildning.

Som jag tidigare (avsnitt 4.3) föreslagit skall regeringen fastställa en årselevplatsram för varje fristående skola.

Heltidskurser vid skolorna bör därvid omräknas till årselevplatser. Deltidskurser vid nu statsunderstödda skolor bör i förekommande fall få omräknas till heltidskurs. Som jag redan framhållit bör dock för nya skolor bidrag i princip endast utgå för heltidskurser.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av vad jag förordat om en särskild årselevplatsram för fristående skolor på gymnasial nivå.

7 Behörighet och urval

En fristående skola har i princip frihet att själv bestämma inträdeskrav och urvalsgrunder samt andra regler för tillträde till utbildningen. Staten kan emellertid som villkor för statsbidrag eller för att utbildningen skall få stå under statlig tillsyn kräva att skolan tillämpar vissa av staten angivna regler för tillträde till utbildningen. Sådana villkor har i viss utsträckning uppställts. Dessa redovisar jag i det följande.

Föreskrifter om behörighet och urval till direkt grundskoleanknutna studievägar i gymnasieskolan finns i förordningen (1966: 24) om grundskolans kompetensvärde (kompetensförordningen).

Kompetensförordningens föreskrifter om behörighet och urval tar främst sikte på tillträde till kommunernas och landstingskommunernas gymnasieskolor. Men föreskrifterna gäller även för tillträde till bl. a. fristående skolor, om de är statsunderstödda eller står under statlig tillsyn. En förutsättning är givetvis att avvikelser inte är föreskrivna i särskilda bestämmelser som kan gälla för skolan i fråga.

Enligt privatskolförordningen (1967: 270) skall skolorna i princip tillämpa samma regler som gäller för intagning till gymnasieskolan. Vissa särbestämmelser finns dock. Vid intagningen skall t. ex. företräde i skäligen omfattning ges åt elever från skolans egen utbildning på grundskolenivå. Vidare skall de som har särskilt behov av skolgång vid skola av detta slag i skäligen omfattning ges företräde vid intagningen.

I förordningen (1970: 333) om riksinternatskolor finns bestämmelser om intagning som i huvudsak innebär att en riksinternatskola antar såväl internatelever som externatelever. Internatplatserna bör vara ungefär lika många för pojkar som för flickor. Av internatplatserna bör högst 60 procent förbehållas barn och ungdom som har utlandssvenska föräldrar. Som internatelever antas barn och ungdom som har utlandssvenska föräldrar, har behov av miljöombyte eller är från glesbygd och inte kan beredas tillfredsställande inackordering. Som externatelever antas sökande från

den kommun, där riksinternatskolan är belägen, och från närliggande kommuner. Med de avvikelser som nu nämnts gäller samma regler för behörighet och urval som vid intagning till kommunernas gymnasieskolor.

Ärenden om intagning av internatelever prövas av en särskild intagningsnämnd som är gemensam för riksinternatskolorna. Intagning av externatelever till gymnasial utbildning prövas av den intagningsnämnd för gymnasieskolan inom vars verksamhetsområde riksinternatskolan är belägen.

Huvudmannen för Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket bedriver som jag tidigare nämnt vid sidan av riksinternatskoleverksamheten med statligt bidrag även internationell gymnasial utbildning (IB-utbildning). Behörig att antas som elev i årskurs I av IB-utbildningen är den som dels är behörig att antas som elev i årskurs I på naturvetenskaplig linje i gymnasieskolan, dels har tillräckliga kunskaper i engelska för att kunna tillgodogöra sig IB-utbildningen. Den som har bristfälliga kunskaper i svenska språket skall utan hinder därav anses behörig, om han i övrigt uppfyller nämnda krav. Om platser inte finns för alla behöriga sökande, skall urvalet göras enligt föreskrifter som skolöverstyrelsen meddelar. Intagningsnämnden för riksinternatskolorna antar också elever till IB-utbildningen.

I stadgan den 28 juni 1968 för lantbrukets yrkesskolor som gäller för Väckstanässkolan och Apelrydsskolan finns bestämmelser om inträdesfördringar. Stadgan innehåller inga föreskrifter om urvalsgrunder. Enligt stadgan skall elever antas av skolans collegium.

I förordningen den 9 juni 1977 (SÖ-FS 1977: 77) om Bergsskolan i Filipstad finns föreskrifter om behörighetskrav för intagning vid början av utbildningen i de olika terminskurserna. För att vara behörig att intas i terminskurs I skall sökanden dels vara behörig att intas som elev vid början av utbildningen på fyraårig teknisk linje i gymnasieskolan, dels under minst tolv månader ha deltagit i praktiskt arbete av värde för studierna vid skolan. Förordningen innehåller inga föreskrifter om urvalsgrunder. Beslut om intagning skall enligt förordningen meddelas av skolans collegium.

Enligt förordningen (1971: 342) om enskilda yrkesskolor bygger utbildningen vid en sådan skola på grundskolan. Vissa kurser bygger dock på högre skolunderbyggnad. I fråga om inträdeskrav finns i förordningen endast föreskriften att för intagning av elever vid enskild yrkesskola får krav uppställas på provotid om högst en termin enligt bestämmelser som SÖ meddelar. Förordningen innehåller inga föreskrifter om urvalsgrunder. Enligt 20 § skall beslut om intagning fattas av skolans styrelse.

Skolor som omfattas av förordningen (1971: 342) om enskilda yrkesskolor samt de fristående skolor som utan att vara statsunderstödda står under statlig tillsyn synes i allmänhet ha utformat sina inträdeskrav och urvalsgrunder efter egen bedömning oberoende av vad som gäller för gymnasie-

skolan. SEH-kommittén föreslår att fristående skolor på gymnasial nivå som får statsbidrag skall tillämpa regler för intagning och urval som godkänts av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Fristående skolor som utan att vara statsunderstödda står under statlig tillsyn bör enligt kommittén normalt själva avgöra vilka inträdeskrav och urvalsgrunder som skall gälla.

SÖ ansluter sig i huvudsak till kommitténs förslag. SÖ anser dock att inträdesregler bör godkännas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer även för fristående skolor som utan statsbidrag ställs under statlig tillsyn.

Fristående skolor som får statsbidrag bör enligt min mening i princip vara öppna för alla. Hänsyn bör givetvis tas till de olika villkor som kan vara förknippade med en viss utbildning och det syfte utbildningen har. Den måste därför kunna ha de inträdesfordringar i fråga om skolunderbyggnad, praktik m. m. som behövs för att eleverna skall kunna genomgå utbildningen med tillfredställande resultat. Vid de estetisk-praktiska utbildningarna spelar t. ex. bedömningen av arbetsprover eller inträdesprov en stor roll för antagningen av elever.

De skolor som har sin verksamhet reglerad genom privatskolförordningen bör i princip tillämpa de regler som gäller för intagning till gymnasieskolan. I fråga om övriga statsunderstödda skolor bör det främst ankomma på huvudmannen själv att avgöra vilka inträdeskrav som skall gälla. Det bör normalt räcka med att inträdesfordringarna är godkända av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Motsvarande bör gälla beträffande urvalsgrunder.

Även när det gäller skolor som inte får statsbidrag men på egen begäran ställs under statlig tillsyn bör som villkor för detta normalt krävas att intagningsprinciperna skall vara godkända av någon statlig myndighet.

Intagning till externatplatser vid riksinternatskolorna och platser vid skolor som omfattas av privatskolförordningen görs i huvudsak enligt samma bestämmelser som gäller för kommunernas gymnasieskolor. Det är också samma intagningsnämnder som prövar sådana ansökningar. Mot denna bakgrund bör de nya intagningsregler för gymnasieskolan som jag föreslagit i årets budgetproposition (prop. 1983/84: 100 bil. 10 s. 114) och som vid intagningen till gymnasieskolans grundskoleanknutna studievägar ger företräde åt sökande under 18 år gälla även vid intagningen till de nämnda skolornas motsvarande studievägar. Som jag framhållit i nyssnämnda proposition vill jag emellertid inte utesluta att ett större utrymme för undantag kan behövas för dessa skolor. Det bör få ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att avgöra hithörande frågor.

Regeringen bör bereda riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört i fråga om behörighets- och urvalsfrågor vid fristående skolor på gymnasial nivå.

8 Inre arbete

8.1 Läroplansfrågor

Det finns inga generella bestämmelser om att utbildning på gymnasial nivå vid en fristående skola skall motsvara undervisningen inom det allmänna utbildningsväsendet eller ha visst annat innehåll. Riksinternatskolor och fristående skolor som omfattas av privatskolförordningen har dock i princip skyldighet att följa gymnasieskolans läroplan. Detta bör gälla även i fortsättningen.

Jag anser det för min del vara rimligt att också den som avser att söka sig till annan fristående utbildning under statlig tillsyn med eller utan statsbidrag redan före ansökningstillfället skall kunna skaffa sig en någorlunda säker uppfattning om framför allt utbildningens innehåll, tidsmässiga omfattning och kompetensvärde. I de fall en fristående skola får statsbidrag eller är ställd under statlig tillsyn är det därför angeläget att skolans utbildningsinnehåll anges i en läroplan fastställd av SÖ. Läroplanen bör alltid innehålla mål och riktlinjer. Eftersom en grundprincip skall vara att det statliga stödet utgår till utbildning som till sitt innehåll helt eller i något väsentligt avseende skiljer sig från den undervisning som förekommer inom det allmänna utbildningsväsendet eller till skolor som tillämpar en särskild pedagogisk uppläggning i t. ex. kurs- och timplaneavseende, bör skolans egenart få slå igenom i läroplanen i så stor utsträckning som möjligt. I läroplanen för gymnasieskolan ingår timplaner. Timplaner motsvarande gymnasieskolans är dock i flertalet fall inte nödvändiga för en fristående skola. Samma syfte bör som regel kunna nås med andra medel, t. ex. en ramtimplan eller vissa tidsramar för utbildningen.

Regeringen bör bereda riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört i fråga om läroplansfrågor för fristående skolor på gymnasial nivå.

8.2 Betyg och kompetensfrågor

Enligt SEH-kommittén kan den som gått igenom en fristående skola på gymnasial eller eftergymnasial nivå normalt antas ha nytta av ett dokument som utgör ett intyg om vilken utbildning han har fått. Intyg över genomförd utbildning kan, särskilt om det också innehåller betyg, vara av värde inför fortsatta studier eller vid ansökan om anställning.

SEH-kommittén föreslår, att fristående skolor på gymnasial nivå som villkor för rätt till statsbidrag eller statlig tillsyn på begäran skall tillhandahålla eleverna ett intyg om genomgången utbildning och också betyg när sådant kan ha betydelse för fortsatt utbildning.

Jag anser det i likhet med bl. a. SÖ och UIIÄ vara väsentligt att en utbildning i en fristående skola kan dokumenteras och i möjligaste mån jämföras med en likartad utbildning inom den reguljära gymnasieskolan. Jag anser att sådana dokument skall utfärdas även utan elevens särskilda begäran.

Rikszinternatskolor och fristående skolor som omfattas av privatskolförordningen bör liksom hittills tillämpa gymnasieskolans bestämmelser om betyg.

Även i andra fall kan det finnas skäl att kräva att utbildningsdokumentet skall utformas enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Naturligtvis underlättar det antagningsmyndighetens arbete om betygen från fristående skolor är utformade på samma sätt som betygen i gymnasieskolan. Därigenom kan elevernas utbildning lättare relateras till vad som föreskrivs i fråga om t. ex. behörighet och urval till högskoleutbildning.

Vad jag här anfört innebär ingen ändring av den praxis som f. n. tillämpas beträffande betygsättningen i de högsta årskurserna vid Waldorfskolor, nämligen att skolan utfärdar studieomdömen åt elever som avgår från skolan efter tolfte året. Dessa omdömen kan, om så erfordras, kompletteras med sifferbetyg i femgradig skala.

En speciell fråga som också behandlats av SEH-kommittén är huruvida genomgång av en minst tvåårig fristående skola för yrkesutbildning bör medföra *allmän behörighet till grundläggande högskoleutbildning*. I överensstämmelse med vad som gäller för gymnasieskolan bör enligt min mening en sådan fristående utbildning principiellt ge allmän behörighet till grundläggande högskoleutbildning, under förutsättning att den omfattar sådan undervisning i engelska och svenska som motsvarar två årskurser på någon linje i gymnasieskolan eller att den sökande har kompletterat sin utbildning med sådana kunskaper i engelska och svenska. Det är däremot inte angeläget att undervisning i svenska och engelska tas med i lärokurserna för de estetisk-praktiska utbildningar som inte nu har sådan utbildning. Dels är eleverna i dessa utbildningar så gamla – medelåldern vid dessa skolor ligger mellan 22 och 27 år – att ett stort antal av dem kan förutsättas redan ha denna behörighet genom tidigare studier. Dels är flertalet av dessa utbildningar förutbildningar till sådan högskoleutbildning som inte har krav på allmän behörighet enligt nu angivna regler.

I behörighetssammanhang är det inte utbildningens formella ställning (statlig tillsyn eller statsbidrag) som prövas utan dess innehåll och nivå i jämförelse med utbildning i gymnasieskolan. Det finns således anledning att stryka under att statlig tillsyn av och/eller statligt stöd till en viss skola inte "automatiskt" ger behörighet till grundläggande högskoleutbildning.

För att en fristående utbildning skall kunna helt jämföras med en utbildning i gymnasieskolan vid tillämpningen av regler om *särskild behörighet* måste den fristående utbildningen ha i allt väsentligt samma innehåll.

För att de som från en fristående skola söker sig till grundläggande högskoleutbildning i en *urvalssituation* skall behandlas på samma sätt som sökande från gymnasieskolan, räcker det inte att den fristående utbildningen har väsentligen samma innehåll som utbildning av visst slag i gymnasie-

skolan. Den måste också i princip följa samma regler för betygsättning.

Bilagorna 2, 3 och 4 till de av UHÄ meddelade tillämpningsföreskrifterna till 5 kap. högskoleförordningen (1977: 263) bör enligt SEH-kommittén ta upp de fristående utbildningar som ställts under statlig tillsyn och som ger allmän och särskild behörighet till grundläggande högskoleutbildning.

Bilagorna till tillämpningsföreskrifterna liksom de egentliga föreskrifterna revideras kontinuerligt av UHÄ. Alla utbildningar kan enligt UHÄ inte ingå i förteckningarna med tanke på kravet på överskådlighet och hanterlighet. Jag har förståelse för denna synpunkt men vill som min mening framhålla att en strävan bör vara att fristående utbildningar bereds plats i förteckningen. Det förhållandet att en viss utbildning inte upptas i någon av de nämnda bilagorna befriar dock inte antagningsmyndigheten från skyldigheten att ändå pröva dess behörighetsvärde.

F. n. pågår arbete i tillträdesutredningen (U 1983: 03) med förslag till nya regler för behörighet och urval till grundläggande högskoleutbildning. De fristående skolornas situation bör uppmärksammas i anslutning till detta arbete.

Regeringen bör bereda riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört i fråga om betygs- och kompetensfrågor för fristående skolor på gymnasial nivå.

9 Övriga frågor

9.1 Gränsdragning mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning m. m.

SEH-kommittén har i sitt arbete funnit anledning att diskutera huruvida vissa i sammanhanget berörda utbildningar skall karakteriseras som utbildning på gymnasial nivå eller på högskolenivå.

Enligt kommitténs bedömning finns det vid några statsunderstödda fristående skolor utbildningar som bör behandlas som utbildning på högskolenivå i fråga om kompetensvärde, tillsynsmyndighet, studiestöd m. m. Det gäller den utbildning som ges vid Anders Beckmans skola i mode och reklam, vid Berghs Reklamskola i grafisk formgivning och illustration resp. praktisk marknadsföring och reklam och vid Carl Malmstens Verkstadsskola i möbelsnickeri samt den tvååriga högre hemslöjdsutbildningen i mjuk och hård slöjd vid Handarbetets Vänners vävskola.

SEH-kommittén föreslår att de nämnda utbildningarna behandlas som utbildning motsvarande högskoleutbildning. Bidrag till dessa utbildningar bör enligt kommittén bekostas ur sektorsanslag för grundläggande högskoleutbildning eller ur anslaget Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m., detta efter överföring av erforderliga medel från anslaget Bidrag till driften av enskild yrkesutbildning.

Remissinstanserna är tveksamma till kommitténs förslag att behandla vissa utbildningar vid fristående skolor som högskoleutbildning. Enligt

UHÄ är frågan om gränsdragningen mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning komplicerad. Den kan i vissa fall mest ha ett teoretiskt intresse, medan den i andra fall också kan ha praktiska implikationer.

Enligt UHÄ måste en bedömning som gäller en utbildnings formella "nivå" grundas på en ingående granskning av berörda skolors utbildning. UHÄ är därför inte berett att tillstyrka den föreslagna förändringen. UHÄ ifrågasätter också betydelsen för berörda studerande av den föreslagna, huvudsakligen formella ändringen.

Enligt SÖ har de utbildningar som kommittén föreslagit skall överföras till högskolan karaktären av högre specialkurser. Sådana utbildningar tillhör gymnasieskolan. SÖ vill dock inte motsätta sig förslaget om en överföring till högskolan.

Centralorganisationen SACO/SR kan inte finna någon övertygande argumentering i kommitténs betänkande för en överföring till högskolan av aktuella utbildningar.

CSN framhåller att klassificeringen av utbildningarna som gymnasieskola och högskola kan ha stor ekonomisk betydelse för den studerande.

Sett ur den studerandes synpunkt är det enligt CSN fördelaktigare om ifrågasatt utbildningar även i fortsättningen betraktas som gymnasiala.

Huvudmännen för de fyra berörda skolorna ställer sig positiva till förslaget att utbildningarna överförs till högskolan. Huvudmän för andra fristående skolor menar att också deras utbildningar bör överföras till högskolan.

I årets budgetproposition (prop. 1983/84: 100 bil. 10 s. 22), har jag behandlat frågan om gränsområdet mellan gymnasieskola och högskola. Som framgår där talar många skäl för att planering och dimensionering av utbildningar inom detta område i större utsträckning bör ske utifrån ett helhetsperspektiv. Detta gäller i första hand högre specialkurser i gymnasieskolan och viss grundläggande högskoleutbildning.

Som SÖ har framhållit kan de aktuella utbildningarna närmast betraktas som högre specialkurser. SÖ har i skrivelse den 4 november 1983 aktualiserat vissa frågor bl. a. beträffande de högre specialkursernas ställning i utbildningssystemet. SÖ har därvid föreslagit att dessa skall betraktas som gymnasiala.

Jag är mot bakgrund av den splittrade remissopinionen inte beredd att nu föreslå någon förändring i de aktuella skolornas formella status. De bör därför behandlas som fristående skolor på gymnasial nivå. Jag vill dock erinra om vad jag framhållit i det föregående (avsnitt 3.2.3) beträffande fort- och vidareutbildning för laboratorieassistenter.

9.2 Lokal skolutveckling

Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen om skolforskning och personalutveckling (1980/81: 97, UbU 37, rskr 385) har an-

svår och resurser för skolutveckling i stor utsträckning decentraliserats till lokal nivå. Ansvaret för att erfarenheterna från utvecklingsarbetet tas till vara och sprids har lagts på den statliga skoladministrationen.

Merparten av det pedagogiska utvecklingsarbetet utförs inom det allmänna skolväsendet. Vid sidan om detta bedrivs vid vissa fristående skolor en verksamhet som i olika hänseenden skulle kunna vara av intresse också för det allmänna skolväsendet. Detta gäller framför allt vid skolor där undervisningen har ett annat innehåll eller en annan uppläggning än den reguljära skolan, t. ex. de internationella skolorna eller vissa skolor med estetisk-praktisk inriktning. Ansträngningar bör enligt min mening göras för att i olika former ta vara på de erfarenheter som görs i fristående skolor. Jag tänker här särskilt på de skolor vilka befunnits vara så intressanta från samhällets synpunkt att de får statsbidrag för verksamheten.

Enligt SEH-kommittén bör samverkan etableras mellan lärare i gymnasieskolan och lärare i fristående skolor. Samverkan kan utformas på olika sätt allt efter de lokala förutsättningarna. Studiebesök eller gemensamma studiedagar är tänkbara former. Gemensamt deltagande i mer långsiktiga utvecklingsprojekt kan också enligt SEH-kommittén vara en möjlighet. Länskolnämnderna har genom sitt geografiskt begränsade arbetsområde och sitt allmänna tillsynsansvar goda möjligheter att ta initiativ i detta avseende. Enligt min mening bör sådan samverkan i vissa fall kunna komma till stånd.

Lärare vid de skolor som inte omfattas av den reformerade personalutbildningen har möjlighet att delta i den utbildning som anordnas inom högskolan för det allmänna skolväsendets lärare.

Lönförmåner kan utgå för personal under utbildning. För personal som har statligt reglerade tjänster skall löneförmåner vid tjänstledighet prövas av länskolnämnden när det gäller B-avdrag och av statens arbetsgivarverk när det gäller lön utan avdrag. Om vederbörande myndighet medger löneförmåner utgår statsbidrag för vikariatskostnader enligt förordningen av den 27 maj 1981.

Genom dessa bestämmelser regleras emellertid inte kostnader för resor, traktamenten eller andra kostnader i samband med utbildningar. Inte heller regleras kostnader för andra åtgärder i samband med lokalt utvecklingsarbete. Dessa kostnader måste täckas av skolans huvudman. Formerna för hur de lokala besluten skall fattas för de skolformer som inte omfattas av den reformerade personalutbildningen är inte reglerade.

Styrelsen för Apelrydsskolan har i skrivelse till regeringen den 20 juni 1983 anhållit om bidrag till lokal skolutveckling.

SÖ föreslog i sin anslagsframställning för budgetåret 1983/84 att medel skulle beräknas för lokal skolutveckling för vissa skolformer som inte omfattas av den reformerade personalutbildningen. SÖ:s förslag avsåg bl. a. fristående skolor. Statsrådet Göransson anförde i 1983 års budgetproposition (prop. 1982/83: 100 bil. 10 s. 255) under anslaget Fortbildning

m. m. bl. a. att dessa skolformer är av den karaktären att skolorna själva måste få ta ställning till huruvida och i vilken form de önskar delta i den reformerade personalutbildningen. Däri ingår också att ta ställning till avsättning av medel för ändamålet liksom frågan om eventuell samverkan i detta avseende mellan det allmänna skolväsendet och fristående skola på gymnasial nivå. Uttalandet lämnades utan erinran av riksdagen. Jag delar statsrådet Göranssons uppfattning.

9.3 Huvudmannaskap för Vackstanässkolan och Apelrydsskolan

Jag har tidigare framhållit (avsnitt 3.2) att statsbidrag även i fortsättningen bör utgå till utbildningarna vid Apelrydsskolan och Vackstanässkolan. Det finns enligt min mening därigenom inte längre någon anledning för de enskilda huvudmännen att hos regeringen genom årlig ansökan begära att de skall få vara huvudmän för ifrågavarande utbildning. Jag föreslår därför att Otto och Signe Broms stiftelse (Vackstanässkolan) samt Fredrika Bremerförbundet (Apelrydsskolan) medges att vara huvudmän för resp. skolor tills vidare fr. o. m. den 1 juli 1984.

9.4 Hemslöjdens riksomfattande kursverksamhet

Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund (SHR) bedriver med statligt bidrag, förutom lokal kursverksamhet förlagd till Sätergläntan. Hemslöjdens gård i Insjön, Leksand, riksomfattande kursverksamhet bestående av deltidskurser som administreras av Sätergläntan. Hemslöjdens gård men anordnas av hemslöjdsföreningarna i de olika länen.

1977 års hemslöjdsutredning (I 1977:5) föreslog i sitt betänkande (SOU 1979:77) Hemslöjd – kulturarbete, produktion, sysselsättning, att såväl den lokala som den riksomfattande kursverksamheten vid Sätergläntan, Hemslöjdens gård skulle utökas. Så har också skett.

För den riksomfattande verksamheten finns särskilda bidragsregler i förordningen den 2 juni 1977 (SÖ-FS 1977:18) om statsbidrag till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund för riksomfattande kursverksamhet m. m. , ändrad senast den 15 december 1983.

Ursprungligen gällde att statsbidrag skulle utgå för kurs med belopp som motsvarade 75% av de sammanlagda kostnaderna för ledararvode och materiel, dock med högst visst belopp per lektion. En likartad reglering fanns tidigare för statsbidrag till studieförbund för studiecirklar enligt den numera upphävida förordningen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Med viss eftersläpning har beloppet för lektion i SHR:s riksomfattande kursverksamhet anpassats till beloppet för studietimme i studiecirkelverksamheten.

För budgetåret 1983/84 lämnas statsbidrag till kostnader för ledararvode och materiel enligt grunder som SÖ bestämmer med sammanlagt högst

330 000 kr. Den medgivna verksamhetsramen för den riksomfattande kursverksamheten är, såvitt gäller rätt till bidrag, 5 500 lektioner.

SEH-kommittén föreslår att statsbidrag till SHR:s riksomfattande kursverksamhet i fortsättningen skall utgå med ett bidrag per undervisningstimme motsvarande 75 % av det högre statliga schablonbidraget till studiecirkelverksamhet.

SHR tillstyrker liksom SÖ förslaget.

Fr. o. m. den 1 juli 1981 gäller ett nytt statsbidragssystem för studiecirkelverksamhet enligt förordningen (1981: 518) om statsbidrag till studiecirkel m. m. Därvid finns ett högre och ett lägre schablonbidrag. Det högre är för närvarande (budgetåret 1983/84) 90 kr. för varje studietimme. Statsbidrag till SHR:s riksomfattande kursverksamhet bör i likhet med vad SEH-kommittén föreslagit utgå med bidrag per undervisningstimme motsvarande 75 % av det högre statliga schablonbidraget till studiecirkelverksamhet enligt den nyssnämnda förordningen. Den merkostnad som mitt förslag föranleder (ca 30 000 kr.) rymms inom ramen för de besparingar som jag föreslår på andra områden avseende fristående skolor.

9.5 Ikraftträdande av förslagen m. m.

Riksdagens beslut om fristående skolor för skolpliktiga elever m. m. (prop. 1982/83: 1, UbU 10, rskr 63) föranledde vissa ändringar fr. o. m. den 1 juli 1983. Det nya systemet för statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever tillämpas även för undervisningen på grundskolenivå vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket, Franska skolan, Göteborgs högre samskola och Lundsbergs skola men med en justering som innebär att skolorna får lika stort statsbidrag om de har ungefär samma antal elever. En samordning måste härvid göras med bidragssystemet för skolornas undervisning på gymnasial nivå. Av betydelse i sammanhanget är t. ex. statsbidraget för lön till skolledare. Om möjligt bör bestämmelserna avseende både grundskola och gymnasieskola sammanföras i en förordning.

De nya reglerna om statsbidragssystem för fristående skolor utan statligt reglerade tjänster bör träda i kraft den 1 juli 1984. Det föranleder att en ny förordning bör utfärdas om statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå. Förordningen (SFS 1971: 342) om enskilda yrkesskolor kan därmed upphävas.

Jag har tidigare (avsnitt 3.2.2) föreslagit att statsbidraget till sju skolor med branschriktad utbildning skall upphöra efter utgången av budgetåret 1983/84. Som jag därvid framhöll bör dock finnas möjlighet för skolornas huvudmän att övergångsvis kunna få bidrag enligt nuvarande bestämmelser för kurser som påbörjats före den 1 juli 1984. De nuvarande bestämmelserna för enskilda yrkesskolor bör övergångsvis gälla för sådan verksamhet.

Som jag tidigare redovisat bör några särskilda medel för bidrag till

investering i utrustning vid fristående skolor inte finnas fr. o. m. den 1 juli 1984. De nuvarande bestämmelserna i detta avseende för enskilda yrkesskolor och lanthushållsskolor kan därmed upphävas.

10 Hemställan

Med hänvisning till vad jag anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att regeringen enligt de grunder jag har förordat skall kunna förklara fristående skolor på gymnasial nivå berättigade till statsbidrag (3.1 och 3.3),
2. godkänna vad jag har förordat om utformningen av ett nytt statsbidragssystem för fristående skolor utan statligt reglerade tjänster (4.3),
3. godkänna vad jag har förordat om en särskild årselevplatsram för fristående skolor på gymnasial nivå (6),
4. godkänna vad jag har förordat om avveckling av statsbidrag till undervisningsmateriel vid fristående skolor på gymnasial nivå (4.4),
5. godkänna vad jag har förordat om huvudmannaskap för Vackstanässkolan och Apelrydsskolan (9.3) samt
6. godkänna vad jag har förordat om särskilt statsbidrag till Svenska Hemslöjdföreningarnas riksförbunds riksomfattande kursverksamhet (9.4).

Jag hemställer vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag i övrigt anfört om statlig tillsyn och studiestöd (5), behörighets- och urvalsfrågor (7), läroplansfrågor (8.1) samt om betygs- och kompetensfrågor (8.2) beträffande de fristående skolornas utbildningar på gymnasial nivå.

11 Anslagsberäkningar för budgetåret 1984/85

B 18 Bidrag till fristående skolor på gymnasial nivå m. m.

1983/84 Nytt anslag 70 690 000

Under anslaget beräknas medel för statsbidrag till riksinternatskolorna, vissa privatskolor, Bergsskolan i Filipstad, enskild yrkesutbildning samt Vackstanässkolan och Apelrydsskolan.

a) Riksinternatskolorna

För riksinternatskolorna Grännaskolan och Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket gäller förordningen (1970: 333) om riksinternatskolor (ändrad senast 1981: 515 och 1983: 201) och vissa där angivna delar av privatskol-

förordningen (1967: 270, omtryckt 1971: 259, ändrad senast 1983: 200 och 419). Statsbidrag utgår enligt den förstnämnda förordningen. Till gymnasieskolverksamheten vid riksinternatskola utgår statsbidrag enligt samma grunder som till kommunal gymnasieskola. För grundskoledelen utgår ett schabloniserat statsbidrag per elev enligt förordningen den 21 april 1983 om statsbidrag till Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket för undervisning på grundskolenivå. För riksinternatskola utgår också statsbidrag för föreståndare och fritidsledare samt för skolhälsovård. Vidare utgår tillägg som motsvarar lönekostnadspålägg. För elev som har utlandssvenska föräldrar utgår statsbidrag till kostnader för skolgång och skolmåltider med belopp som gäller för motsvarande ersättning vid kommunal samverkan på skolväsendets område.

Enligt särskilda föreskrifter utgår också statsbidrag till studie- och yrkesorientering, statsbidrag till kostnader för stödundervisning i svenska för svenska elever som kommer från utländska skolor samt statsbidrag till kostnader för pedagogisk stödpersonal.

Ur anslaget bekostas även statsbidrag till engelskspråkig internationell gymnasial utbildning vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket enligt förordningen den 24 juni 1982 (SÖ-FS 1982: 202).

Enligt förordningen (1983: 412) om minskning av vissa statsbidrag till riksinternatskolor m. m. skall bidragen till skolorna minskas med 2% av det belopp som annars skulle ha utgetts.

b) Vissa privatskolor

Enligt förordningen (1964: 137) om statsbidrag till vissa privatskolor (omtryckt 1971: 350, ändrad senast 1982: 463 och 1983: 198) samt förordningen (1983: 199) om statsbidrag till Göteborgs högre samskola m. fl. för undervisning på grundskolenivå utgår statsbidrag för de privatskolor regeringen bestämmer med i princip 60% av ett bidragsunderlag, omfattande kostnad för avlöning av rektor, studierektor och lärare. Till detta avlöningsbidrag kommer bidrag till kostnader för tilläggs pensionsavgift. Regeringen kan besluta om högre statsbidrag. Avlöningsbidraget uppgår f. n. till i genomsnitt 96.5% av skolornas bidragsunderlag. Vidare utgår ur anslaget statsbidrag till bl. a. studie- och yrkesorientering och hälsovård enligt särskilda bestämmelser.

Innevarande budgetår får följande privatskolor statsbidrag:

Externatskolor

Stockholm: Franska skolan
Göteborg: Göteborgs högre samskola
Sigrid Rudebecks gymnasium

Internatskola

Lundsbergs skola i Storfors

För privatskolor till vilka statsbidrag utgår enligt nämnda förordning gäller privatskolförordningen.

Ur anslaget utgår även statsbidrag enligt förordningen (1979: 454) om statsbidrag till avlöning av föreståndare vid elevhem för elever vid enskild läroanstalt (ändrad 1980: 713). Statsbidraget utgår med högst 10000 kr. per år efter medgivande av SÖ.

c) Bergsskolan i Filipstad

Bergsskolan i Filipstad meddelar treårig utbildning på gymnasieskolnivå inom de metallurgiska samt berg- och mineraltekniska ämnesområdena. Skolan drivs av en stiftelse enligt avtal mellan *Jernkontoret, Filipstads kommun* och *Värmlands läns landstingskommun*.

Från anslaget utgår statsbidrag enligt förordningen den 9 juni 1977 (SÖ-FS 1977: 77) om Bergsskolan i Filipstad (senast ändrad den 16 juni 1983). Bestämmelserna innebär i korthet att statsbidrag utgår dels med belopp motsvarande kostnader för löner till rektor och lärare, dels med schablonbelopp till kostnader för viss annan personal än lärare. Vidare utgår statsbidrag till folkpensionsavgift, sjukförsäkringsavgift och tilläggs-pensionsavgift.

Ur anslaget utgår även statsbidrag enligt särskilda föreskrifter för vissa ytterligare ändamål inom skolans verksamhet.

Enligt förordningen den 6 maj 1982 (SÖ-FS 1982: 88) om minskning av statsbidrag till Bergsskolan i Filipstad skall bidraget till skolan minskas med 2% av det belopp som annars skulle ha utgetts.

d) Lanthushållsskolor med enskild huvudman

För Apelrydsskolan och Vackstanässkolan gäller stadgan den 28 juni 1963 för lantbrukets yrkesskolor. Statsbidrag lämnas enligt förordningen den 27 maj 1981 (SÖ-FS 1981: 107) om statsbidrag till driftkostnader för vissa lanthushållsskolor och förordningen den 4 december 1980 (SÖ-FS 1980: 213) om statsbidrag till kostnader för maskiner m. m. vid vissa lanthushållsskolor.

e) Enskild yrkesutbildning

F. n. utgår statsbidrag till enskilda yrkesskolor enligt bestämmelserna i förordningen (1971: 342) om enskilda yrkesskolor (ändrad 1981: 198, 457, 930 och 1982: 757). Statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel utgår ur anslaget Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m.

Ur anslaget utgår särskilt bidrag till sommarkurser vid Capellagården.

Föredragandens överväganden

I budgetpropositionen 1984 (prop. 1983/84: 100 bil. 10 s. 150) har jag beräknat preliminära belopp för detta anslag. Jag kommer i det följande att närmare redovisa mina överväganden och förslag avseende budgetåret 1984/85.

Jag vill först erinra om vad jag i det föregående (avsnitt 6) har föreslagit beträffande beräkning av elevplatser vid de fristående skolorna på gymnasial nivå. Jag beräknar således för budgetåret 1984/85 dels 900 årselevplatser för fristående skolor som enligt budgetpropositionen 1984 (prop. 1983/84: 100 bil. 10 s. 116) ingår i gymnasieskolans ramar (för riksinternatskolorna, Vackstanässkolan, Apelrydsskolan och Bergsskolan i Filipstad), dels en särskild ram omfattande 3 700 årselevplatser. Jag kommer senare att föreslå regeringen att för varje fristående skola fastställa hur många elevplatser som får ligga till grund för statsbidrag.

Vid mina överväganden i det följande har jag indelat de fristående skolorna i två grupper i överensstämmelse med vad jag föreslagit (avsnitt 4) i fråga om statsbidrag, nämligen fristående skolor med respektive utan statligt reglerade tjänster. Jag inleder med den förra gruppen.

Fristående skolor med statligt reglerade tjänster m. m.

I denna grupp behandlas riksinternatskolorna, vissa privatskolor, Bergsskolan i Filipstad samt Vackstanässkolan och Apelrydsskolan.

SÖ har i sin anslagsframställning för budgetåret 1984/85 för dessa skolor beräknat en i princip oförändrad organisation jämfört med 1983/84. Endast följdändringar genom redan tidigare fattade organisationsbeslut påverkar verksamheten läsåret 1984/85. Detta gäller fortsatt införande av en modifierad form av alternativa timplaner vid Grännaskolan samt återgång till fullt utnyttjad skolorganisation vid Bergsskolan i Filipstad.

SÖ föreslår dessutom en ökning motsvarande en heltidstjänst som fritidsledare vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket (+ 106 000 kr.) samt ett utökat statsbidrag (+ 261 000 kr.) för föreståndare och fritidsledare vid riksinternatskolorna.

SÖ har för dessa skolor redovisat ett sammanlagt medelsbehov av 45 309 000 kr. Häri ingår dock inte Vackstanässkolan och Apelrydsskolan.

Verksamheten vid *riksinternatskolorna* har till vissa delar reglerats genom avtal mellan skolhuvudmannen och staten.

Som jag anmälde i budgetpropositionen 1983 (prop. 1982/83: 100 bil. 10 s. 338) hade förhandlingar då upptagits med Jönköpings kommun om ett nytt avtal beträffande Grännaskolan. Dessa förhandlingar gav till resultat att något nytt avtal inte befanns nödvändigt då en tillräcklig reglering av villkoren mellan staten och huvudmannen för skolan redan ansågs föreliggande genom bestämmelserna i förordningen (1970: 33) om riksinternatskolor.

Jag kan inte tillstyrka de av SÖ föreslagna ökningarna av bidraget till föreståndare och fritidsledare vid riksinternatskolorna.

Jag räknar i likhet med SÖ medel för en modifierad form av alternativa timplaner vid Grännaskolan.

Vad gäller statsbidrag för utlandssvenska barns skolgång med belopp motsvarande det som gäller för interkommunal ersättning anser jag att kostnader för läromedel i fortsättningen inte bör ingå vid fastställande av bidragsbeloppets storlek.

Jag förordar vidare att samma princip som innevarande år gällt för resurser till studie- och yrkesorientering skall tillämpas i fortsättningen. Med denna utgångspunkt skall beloppet för budgetåret 1983/84 (105 300 kr.) räknas upp till löneläget den 1 januari 1984. Det bör ankomma på regeringen att när resultat av årets löneförhandlingar föreligger göra den erforderliga justeringen av bidragsbeloppet. Motsvarande gäller även för statsbidraget till pedagogisk stödpersonal enligt riksdagens beslut (prop. 1982/83: 1 s. 59, UbU 10, rskr 63).

I övrigt räknar jag endast med automatiska kostnadsökningar för riksinternatskolorna. För budgetåret 1984/85 beräknar jag 17 milj. kr. till driften av dessa.

Innevarande budgetår utgår statsbidrag till *fyra privatskolor*. För budgetåret 1984/85 räknar jag, liksom SÖ, med oförändrat antal skolor och oförändrad organisation vid dessa skolor. Jag hänvisar även till vad jag i det föregående anfört om det framtida statsbidraget till Sigrid Rudebecks gymnasium samt Göteborgs högre samskola.

Jag har beräknat avlöningsbidraget till i genomsnitt 96,5 %, vilket innebär en oförändrad bidragsnivå jämfört med innevarande budgetår.

Jag förordar att oförändrade principer för tilldelning av resurser till studie- och yrkesorientering skall tillämpas för privatskolorna. Det bör således ankomma på regeringen att när resultat av årets löneförhandlingar föreligger göra den erforderliga uppräknningen av bidragsbeloppet.

I besparingssyfte föreslår jag en fortsatt avveckling av den statliga regleringen avseende elevhem. Jag beräknar därför från budgetåret 1984/85 inte längre något statsbidrag till avlöande av föreståndare vid elevhem för elever vid enskild läroanstalt (besparing 165 000 kr.).

För budgetåret 1984/85 beräknar jag 21,8 milj. kr. till driften av fyra privatskolor.

I likhet med SÖ räknar jag med återgång till fullt utnyttjad organisation vid *Bergsskolan i Filipstad* budgetåret 1984/85. För budgetåret 1984/85 beräknar jag 2,4 milj. kr. till driften av *Bergsskolan i Filipstad*. I detta belopp ingår statsbidrag till pedagogisk stödpersonal enligt den konstruktion som riksdagen beslutat (prop. 1982/83: 1 s. 59, UbU 10, rskr 63).

För de båda lanthushållsskolorna *Apelrydsskolan* och *Vackstanässkolan* beräknar jag 2 milj. kr. som bidrag till driften. Jag vill för dessa skolor erinra om vad jag föreslagit i det föregående beträffande avveckling av statsbidrag till undervisningsmateriel.

Fristående skolor utan statligt reglerade tjänster

Jag behandlar nu de tidigare enskilda yrkesskolorna. Jag inleder med en sammanfattning av SÖ:s förslag i dess anslagsframställning för budgetåret 1984/85.

Skolöverstyrelsen

1. Pris- och löneomräkning 1 415 000 kr.

2. Av de skolor för vilka enligt SÖ:s plan den 28 juni 1972 statsbidraget skall avvecklas återstår endast Stockholms Tekniska Institut (STI). I skrivelse till regeringen den 25 maj 1981 föreslog SÖ att bidraget till STI skulle avvecklas successivt fr. o. m. budgetåret 1983/84. Förhandling om definitiv tidpunkt och om former för eventuell kommunalisering skulle enligt SÖ:s förslag föras med skolstyrelsen i Stockholm. Skolstyrelsen har enligt vad SÖ erfarit för avsikt att ställa ändamålsenliga lokaler till STI:s förfogande. SÖ räknar med att elevintagningen upphör fr. o. m. höstterminen 1984, varvid statsbidraget kan minskas med ca 1,5 milj. kr. till lärarlöner budgetåret 1984/85.

3. Åtta av skolorna med bidrag ur anslaget har utbildningar inriktade på olika branscher och kan enligt SÖ:s mening jämföras med företagsskolor. Till företagsskolor utgår inte längre statsbidrag. SÖ anser att inte heller dessa åtta skolor bör vara berättigade till statsbidrag fr. o. m. budgetåret 1984/85.

4. Nyckelviksskolan har begärt en ökning av statsbidraget med 897 000 kr. för att kunna genomföra en höjning av lärarlönerna samt sänkning av undervisningsskyldigheten. Dessutom anser sig skolan behöva 10 000 kronor för utbyte av kontorsmaskiner. Några nya läroplaner föreligger f. n. inte och inte heller någon annan förändring av lärarnas arbetssituation som nu kan motivera den begärda löneökningen. På grund härav avstyrker SÖ ökningen.

5. Huvudmannen för Mariahissens grafiskskola har i skrivelse till regeringen den 18 maj 1983 anhållit att nämnda skola skall bli berättigad till statsbidrag enligt 1 § förordningen (1971: 342) om enskild yrkesutbildning. Statsbidragsbehovet för budgetåret 1984/85 uppges uppgå till 463 000 kr.

SÖ avstyrker att Mariahissens grafiskskola berättigas till statsbidrag.

6. För övriga skolor föreslår SÖ att medel beräknas för i huvudsak oförändrad organisation.

7. SÖ har för budgetåren 1981/82 och 1982/83 i stort sett endast kunnat medge skolorna oförändrat statsbidrag jämfört med vad de tilldelats för budgetåret 1980/81. Flera skolor har stora eftersläpande underskott. På grund härav befinner sig de enskilda yrkesskolorna nu i ett mycket svårt läge. Om skolorna inte kan medges statsbidrag budgetåret 1984/85 så att förutom pris- och löneökningar även eftersläpande underskott täcks, blir många av dem tvungna att lägga ned verksamheten.

Den enda möjligheten till intäkter utöver statsbidraget är enligt SÖ för flertalet skolor elevavgifterna. Många skolor anser att de nu nått gränsen för hur mycket elevavgifterna kan höjas.

8. SÖ anser att flera av skolorna har stor betydelse från hantverksmässig och kulturell synpunkt. För att öka stödet till dessa skolor så att de skall kunna fortsätta sin verksamhet i oförminskad omfattning anser SÖ att ytterligare en milj.kr. härför bör beräknas under anslaget.

SÖ har för dessa skolor redovisat ett totalt medelsbehov av 25 505 000 kr.

Jag har i det föregående föreslagit (avsnitt 4) att ett *nytt statsbidragssystem* för fristående skolor utan statligt reglerade tjänster skall tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1984. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag att SÖ ges i uppdrag att inkomma med underlag för tillämpning av det nya statsbidragssystemet för nu berörda skolor.

Jag har vidare redovisat (avsnitt 3) att statsbidraget till sju fristående skolor med branschintern utbildning skall upphöra vid samma tidpunkt. Härvid frigörs ca 1 507 000 kr., vilket belopp tas i anspråk enligt vad jag föreslår i det följande, främst för slutreglering av underskott i samband med övergång till nytt statsbidragssystem.

För övriga skolor har jag beräknat medel för oförändrad organisation för budgetåret 1984/85. I fråga om Stockholms Tekniska Institut (STI) kan jag inte biträda SÖ:s förslag men hänvisar till vad jag anfört i det föregående (avsnitt 3.2) i fråga om STI. Jag beräknar således medel för statsbidrag till STI även budgetåret 1984/85. (2) (6).

För budgetåret 1983/84 har jag beräknat medel i enlighet med mitt förslag (avsnitt 9.5) till nytt bidragssystem för den riksomfattande kursverksamhet Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund bedriver och som administreras via Sätergläntan, Hemslöjdens gård i Insjön. Jag beräknar här en kostnad på ca 360 000 kr.

Jag har beräknat pris- och löneomräkning under anslaget med 1 262 000 kr. (1).

För budgetåret 1984/85 har jag beräknat 3 milj. kr. till regeringens disposition. Medlen skall, jämte ingående reservation under det förutvarande reservationsanslaget Bidrag till driften av enskild yrkesutbildning, användas för att täcka tidigare eftersläpande underskott i de enskilda yrkesskolornas verksamhet i samband med övergången till ett nytt statsbidragssystem. Dessa medel bör övergångsvis i akuta fall också kunna användas till de ändamål i samband med övergången till nytt bidragssystem i anslutning till vad jag tidigare anfört (avsnitt 4.3).

Det ankommer enligt mina förslag i det föregående på regeringen att besluta om statsbidrag till nya fristående skolor. I fråga om anslagsberäkningen för 1984/85 får jag härvid redovisa följande.

Mariahissens grafiskskola har en ettårig förberedande grundutbildning i grafik med sexton elever. Tidigare har Medborgarskolan varit huvudman

för skolan. Skolan fick då statsbidrag enligt förordningen (1981:518) om statsbidrag till studiecirklar m. m. Medborgarskolan anser sig emellertid inte längre kunna driva skolan sedan denna fått en betydande hyreshöjning. En stiftelse, Mariahissens grafikskola, är under bildande med avsikt att ta över huvudmannskapet för skolan. F. n. fungerar en interimsstyrelse som huvudman för skolan.

Enligt min mening uppfyller utbildningen vid Mariahissens grafikskola de förutsättningar för statsbidrag till fristående skolor som jag har angivit i det föregående.

Genom sin speciella inriktning mot grafiska tekniker utgör skolan nämligen ett komplement till såväl gymnasieskolan som de övriga fristående skolorna med estetisk utbildning. Statsbidrag till Mariahissens grafikskola bör enligt min mening utgå fr. o. m. den 1 juli 1984. Jag beräknar för budgetåret 1984/85 394 000 kr. för ändamålet under detta anslag.

I fråga om de övriga ansökningarna om statsbidrag till fristående skolor vill jag i sammanhanget informera om mina bedömningar.

EWE-skolan (f. d. Facitskolan) i Malmö tillhandahåller undervisning i maskinskrivning och maskinräkning.

Den utbildning som ges vid skolan kan erhållas i det allmänna skolväsendet. Berörda linjer i gymnasieskolan är distributions- och kontorslinje, ekonomisk respektive social linje – alla tvååriga samt treårig ekonomisk linje. På Dk-linjen ges undervisning i ämnena maskinskrivning respektive maskinräkning och maskinbokföring, på Ek- och So-linjerna i ämnet maskinskrivning och kontorskunskap samt på E-linjen i ämnet maskinskrivning. Inom den kommunala vuxenutbildningen ges motsvarande utbildning i delmomentkurser inom distributions- och kontorsområdet.

EWE-skolans undervisning kan således enligt min mening inte anses uppfylla de villkor som jag tidigare redovisat i avsnittet 3.1.

Utbildningen vid *ICA-skolan* i Västerås sammanfaller enligt min bedömning med den utbildning som ges vid Köpmannainstitutet. Som jag tidigare redovisat bör statsbidraget till Köpmannainstitutet upphöra för tiden fr. o. m. den 1 juli 1984.

Statsbidrag bör således ej komma ifråga för EWE-skolan och ICA-skolan. Jag beräknar inga medel för dessa ändamål under detta anslag.

En framställning från Transportfackens Yrkes- och arbetsmiljönämnd (TYA) om statsbidrag till fristående skola för *grundutbildning till väktare* har nyligen ingivits till regeringen. Frågan bereds f. n. inom regeringskansliet. Jag samråder i denna fråga med chefen för justitiedepartementet.

Jag beräknar mot bakgrund av ovanstående 27,5 milj. kr. för statsbidrag till följande fristående skolor på gymnasial nivå utan statligt reglerade tjänster: Anders Beckmans skola, Berghs reklamskola, Balettakademien, Carl Malmstens Verkstadsskola, Capellagården, Nyckelviksskolan, Handarbetets Vänner vävskola, Sätergläntan Hemslöjdens gård, Pernbys målarskola, Konstskolan Idun Lovén, Gerlesborgsskolan, Hovedskous må-

larskola, Dömen Konstskola, Kursverksamhetens vid Göteborgs Universitet Konstskola, Institutet för optometri, Stockholms Tekniska Institut samt Mariahissens grafikskola.

Med hänvisning till vad jag anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

till *Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå* för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag om 70 690 000 kr.

12 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för de åtgärder och de ändamål som föredraganden har hemställt om.

Sammanfattning av SEH-kommitténs betänkande (SOU 1983: 1) Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever

SEH-kommitténs slutbetänkande omfattar fjorton kapitel samt bilagor. Slutbetänkandet innehåller inte några reservationer eller särskilda yttranden.

1 Nulägesbeskrivning samt vissa utgångspunkter (kap. 1–3)

I de två första kapitlen ges en beskrivning av gymnasieskolans och högskolans organisation samt en redovisning av fristående skolor och utbildningar som finns i Sverige på nivån över grundskolan.

Kommittén konstaterar därvid att kommunernas och landstingskommunernas gymnasieskolor erbjuder ett differentierat utbildningsutbud vilket emellertid inte hindrar att fristående skolor i vissa fall kan fylla luckor i samhällets utbildningsutbud.

I det tredje kapitlet redovisar kommittén vissa utgångspunkter för sina överväganden och förslag. Därvid har kommittén behandlat sådana aspekter som innebörden av internationella konventioner som Sverige tillträtt, näringsfrihetsprincipen samt föräldrabalkens stadganden. Dessutom analyserar kommittén de behov av fristående skolor som enligt kommitténs mening kan finnas hos samhället och hos individer. Sammanfattningsvis finner kommittén att flertalet av dessa aspekter sammanfaller med vad som gäller för den obligatoriska skolan. Dessa har utförligare redovisats i kommitténs delbetänkande (SOU 1981: 34).

2 Gränsdragning mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning m. m. (kap. 4)

I det fjärde kapitlet diskuterar kommittén gränsdragningen mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning.

Enligt SEH-kommittén finns det vid vissa statsunderstödda fristående skolor utbildningar som i fortsättningen bör behandlas som utbildning på högskolenivå i föreskrifter om kompetensvärde, tillsynsmyndighet, studie-stöd m. m. Det gäller den utbildning som ges vid Anders Beckmans skola i mode och reklam, vid Berghs Reklamskola i grafisk formgivning och illustration resp. praktisk marknadsföring och reklam, vid Carl Malmstens Verkstadsskola i möbelsnickeri samt vid Handarbetets Vänner vävskola i slöjd och inredning (den tvååriga högre hemslöjdsutbildningen i mjuk och

hård slöjd). Dessa utbildningar ligger enligt SEH-kommitténs uppfattning i nivå med de utbildningar som finns vid Konstfackskolan i Stockholm, vid Grafiska institutet i Stockholm, vid Institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning i Stockholm eller vid Konstindustriella skolan i Göteborg.

SEH-kommittén föreslår att de nämnda utbildningarna behandlas som utbildning motsvarande högskoleutbildning. Bidrag till dessa utbildningar bör bestridas ur sektorsanslag eller anslaget Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m. efter överföring av erforderliga medel från anslaget Bidrag till driften av enskild yrkesutbildning.

3 Kriterier för statligt stöd m. m. (kap. 5)

SEH-kommittén ger i det femte kapitlet förslag till kriterier som enligt kommitténs mening bör gälla vid bedömning av om en fristående skola skall förklaras berättigad till statligt stöd.

SEH-kommittén anför att ett övergripande villkor för statsbidrag till fristående skola över grundskolenivån bör vara att skolan i någon form är ett komplement till det allmänna utbildningsväsendet.

Enligt SEH-kommittén bör statligt stöd utgå till utbildning som till sitt sakinhåll helt eller i något väsentligt avseende skiljer sig från den undervisning som förekommer inom det allmänna utbildningsväsendet. Skolor av detta slag tillför samhället utbildningsresurser som i förevarande läge inte står till förfogande på annat sätt. Av befintliga skolor är det främst skola som ger estetisk eller estetisk-praktisk utbildning och s. k. internationell skola som uppfyller detta kriteriekrav.

Som komplement kan man enligt kommittén även betrakta skola som har en särskild uppläggning i tim- eller kursplanemässigt avseende m. m. och skola som tillämpar en alternativ pedagogisk teori och modell. Det är, framhåller kommittén, rimligt att anta att det i framtiden kan komma att finnas undervisningsmodeller, som inte kan förutses nu och som bör kunna komma i fråga för statligt stöd. Fristående skola kan tillämpa flexibla former för organisation och arbete och behöver inte vara bunden av t. ex. systemet med statligt reglerade tjänster och sådana regler som gäller för det allmänna skolväsendet i övrigt. SEH-kommittén räknar med att erfarenheterna av verksamheten i fristående skolor bör kunna komplettera det utvecklingsarbete som reguljärt sker i det allmänna skolväsendet.

SEH-kommittén erinrar också om att det finns fristående skolor som genom sin uppläggning av studierna är särskilt anpassade för elever med annan studiebakgrund och erfarenhet än den som gymnasieskolans elever normalt har. Enligt kommitténs uppfattning bör statligt stöd kunna utgå för utbildningar av detta slag, om det visar sig svårt eller praktiskt sett mindre lämpligt att anordna likvärdiga utbildningar inom ramen för det allmänna utbildningsväsendet.

Redan statsunderstödda skolor som kan anses uppfylla något av de av kommittén föreslagna kriterierna bör få statsbidrag även i fortsättningen. Enligt SEH-kommittén bör statsbidrag alltså utgå till Kristoffersskolan, Franska skolan, Lundsbergs skola, riksinternatskolorna, Bergsskolan i Filipstad, Carl Malmstens Verkstadsskola, Capellagården, Nyckelviksskolan, Balettakademien, Berghs Reklamskola, Anders Beckmans skola, Handarbetets Vännerens vävskola, Sätergläntan Hemslöjdens gård, Pernbys målarskola, Konstskolan Idun Lovén, Gerlesborgsskolan, Hovedskous målarskola, Dömen Konstskola, Kursverksamhetens vid Göteborgs Universitet Konstskola och Stockholms Tekniska Institut.

Göteborgs högre samskola och Sigrid Rudebecks gymnasium i Göteborg, har haft statligt stöd sedan lång tid tillbaka. De är i allt väsentligt underkastade samma reglering som den kommunala gymnasieskolan, och lärartjänsterna vid skolorna är statligt reglerade. SEH-kommittén anser att man inte kan bortse från det faktum, att skolorna får statsbidrag sedan många år tillbaka och bygger sin verksamhet på det. Skolorna bör enligt kommittén få statsbidrag även i fortsättningen.

Apelrydsskolan och Vackstanässkolan, som båda är internatskolor, bedriver en utbildning vars innehåll sammanfaller med innehållet i vissa specialkurser i gymnasieskolan. Skolorna har sedan lång tid tillbaka haft statligt stöd och bör enligt kommittén få statsbidrag även i fortsättningen.

Det bör enligt kommittén vara möjligt att bevilja statligt stöd till fristående skolor även på andra grunder än dem som har angetts i det föregående. Som exempel nämnes internatskoleverksamhet.

Av de skolor som får statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor finns åtta skolor som ger utbildningar inriktade på vissa branscher och elevkategorier. Dessa skolor är Köpmannainstitutet i Stockholm, Kooperativa Förbundets Vår Gård i Saltsjöbaden, Nacka, Institutet för försäkringsutbildning i Stockholm, Svenska Åkeriförbundets yrkesskola i Danderyd, Svenska Frisörföreningens yrkesstudio i Stockholm, SHIO-Familjeföretagens föreläsningsverksamhet, Institutet för optometri i Stockholm och Svenska Laboratorieassistentföreningens kursverksamhet.

Till dessa skolor rekryteras elever från företag inom resp. bransch (internrekrytering). De är i så måtto lika utbildningen i företag. Kursavgifterna betalas normalt av arbetsgivaren och ibland bestrids även levnadsomkostnaderna under utbildningstiden av denne. Till företagsutbildning/internutbildning utgår normalt inte statligt stöd. Enligt kommittén är det inte någon avgörande skillnad mellan företagsutbildning och sådan utbildning som på redovisat sätt anordnas av en särskild stiftelse, ett särskilt aktiebolag eller en "paraplyorganisation" i syfte att utbilda anställda i ett visst företag eller viss bransch. De åtta utbildningarna bör därför enligt kommittén inte längre åtnjuta statligt stöd.

4 Statsunderstödda fristående skolors plats i planeringssystemet för den gymnasiala utbildningen m. m. (kap. 6)

I det sjätte kapitlet föreslår kommittén bl. a. att alla statsunderstödda årselevplatser i fristående skolor skall inräknas i det nya planeringssystemet för gymnasieskolans dimensionering.

SEH-kommittén föreslår därvid att alla årselevplatser i de statsunderstödda fristående skolorna på gymnasial nivå skall ingå i totalramen och att platserna på sikt skall fördelas på olika delramar allt efter utbildningarnas karaktär. Det totala antalet årselevplatser för gymnasial utbildning bör i konsekvens härmed ökas med ca 3 000 årselevplatser som nu finns vid de statsunderstödda fristående skolorna.

SEH-kommittén föreslår med hänvisning till detta att nuvarande årselevplatser vid riksinternatskolorna, Bergsskolan i Filipstad, Franska skolan, Göteborgs högre samskola, Sigrid Rudebecks gymnasium och Lundsbergs skola hänförs till de sektorsramar som rymmer närmast motsvarande linjer i gymnasieskolan. Årselevplatser vid andra fristående skolor bör inledningsvis utgöra en del av ramen för ospecificerade årselevplatser eller av lilla ramen beroende på längd och inträdeskrav. På längre sikt bör de dock alla fördelas på gymnasieskolans olika delramar.

SEH-kommittén anser att driftbidrag till all fristående gymnasial utbildning som inordnas i det nya planeringssystemet bör bekostas ur anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor.

5 Beslut om rätt till statsbidrag (kap. 6)

I sjätte kapitlet behandlar kommittén också formerna för beslut om rätt till statsbidrag för fristående skola på gymnasial nivå.

Enligt riksdagens beslut om skolor med enskild huvudman (prop. 1982/83: 1, UbU 10, rskr 63) är det normalt regeringen som efter yttrande från skolöverstyrelsen skall pröva framställning om att en fristående skola för skolpliktiga elever skall förklaras berättigad till statsbidrag.

Vad gäller framställningar om att fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever skall ges rätt till statsbidrag föreslår SEH-kommittén att prövningen även i sådana fall bör ankomma på regeringen efter yttrande från skolöverstyrelsen. Fråga om statsbidrag till internatskoleverksamhet bör dock underställas riksdagen, innan regeringen fattar beslut.

6 Formerna för statligt stöd (kap. 7)

I det sjunde kapitlet föreslår kommittén i vilka former det statliga stödet skall utgå till de fristående skolorna. Olika statsbidragssystem föreslås även i framtiden tillämpas för sådana skolor som nu har, resp. saknar statligt reglerade tjänster.

6.1 Statsbidragssystem för sådana fristående skolor på gymnasial nivå som nu har statligt reglerade tjänster

Statligt reglerade tjänster förekommer vid de fyra skolor, vilkas verksamhet regleras av privatskolförordningen, de två riksinternatskolorna, Bergsskolan i Filipstad samt Apelrydsskolan och Vackstanässkolan. Dessa nio skolor omfattas av ett regelsystem som liknar det som gäller för gymnasieskolan.

Bidragssystemet bör enligt kommittén för dessa skolor i likhet med det system som används vid statens bidragsgivning till gymnasieskolan omfatta ett avlöningsbidrag som utgår med belopp som motsvarar lönekostnaderna för skolledare, biträdande skolledare, huvudlärare, lärare och institutionsföreståndare. Statsbidrag bör utgå för kostnader för sådana avlöningsförmåner som fastställts under medverkan av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer och som utgår för undervisning eller annan tjänstgöring enligt timplan, kursplan, annan föreskrift eller särskilt medgivande. Bidragssystemet bör dessutom omfatta ett avgiftsbidrag som skall täcka kostnaderna för de tre tunga posterna i de sociala avgifterna, nämligen kostnaden för sjukförsäkringsavgift, folkpensionsavgift och tilläggspensionsavgift.

För de fyra skolor vilkas verksamhet regleras av privatskolförordningen och som nu har ett bidrag som inte uppgår till 98% av skolans faktiska kostnader för löner och sociala avgifter för statligt reglerade tjänster bör även fortsättningsvis en viss reduktion av statsbidraget ske. Procenttalet för denna reduktion av bidraget bör efter förslag av skolöverstyrelsen fastställas av regeringen utifrån vad som är rimligt för att bidraget skall anses utgå i oförändrad omfattning.

Vissa skolor har särskilda bidrag för bl. a. studie- och yrkesorientering, skolhälsovård, pedagogisk stödpersonal och elevhemsföreståndare. SEH-kommittén föreslår att skolorna får behålla sådana särskilda bidrag.

Om bidragssystemet för den kommunala gymnasieskolan ändras, bör enligt SEH-kommittén bidragssystemet för de ifrågakvarande nio skolorna med statligt reglerade tjänster anpassas till det nya systemet.

6.2 Statsbidragssystem för sådana fristående skolor på gymnasial nivå som inte har statligt reglerade tjänster

Det nuvarande statsbidragssystemet för de fristående skolorna för yrkesutbildning är helt eller till viss del knutna till de reella kostnaderna. Därför kan statsbidraget inte slutregleras förrän alla kostnader är kända.

SEH-kommittén föreslår ett nytt statsbidragssystem för fristående skolor som inte har statligt reglerade tjänster. Utgångspunkten för beräkning av bidraget bör vara lönekostnaden (lönekostnadsbidrag). I likhet med statsbidraget enligt det nya bidragssystemet för fristående skolor på grundskolenivå bör också bidraget för skolor på gymnasial nivå kunna disponeras fritt för olika slag av utgifter.

Vid sina överväganden har SEH-kommittén utgått från att skolans egna inkomster, dvs. andra inkomster än lönekostnadsbidraget, i första hand skall användas för att bestrida kostnaderna för lokaler och utrustning. Om skolans egna inkomster inte räcker till för dessa utgifter bör staten med hänsyn till hittillsvarande praxis kunna ge ett begränsat bidrag till dem.

Bidrag bör enligt kommitténs förslag i princip endast utgå för heltidskurs. Det är enligt kommitténs mening inte angeläget att ge bidrag till fristående skolor för heltidskurser som är kortare än en termin eller till deltidskurser, oavsett längd. Det är dock nödvändigt att göra några undantag för nu statsunderstödda skolor.

För att en utbildning skall kunna komma i fråga för bidrag bör utbildningen omfatta termin om minst 16 arbetsveckor. För att bidrag skall lämnas med fullt belopp per elev och år bör utbildningen omfatta årskurs om minst 32 arbetsveckor.

Beloppet för högstadiacelev (6 250 kr. i 1982 års löneläge) enligt systemet för bidrag till fristående skolor på grundskolenivå (grundbelopp) bör enligt SEH-kommittén tas som utgångspunkt för bidraget per elev i nu statsunderstödda fristående skolor över grundskolenivån. Grundbeloppet måste därvid räknas upp med hjälp av en för varje skola fastställd faktor så att bidraget blir så stort att det, multiplicerat med antalet elever vid skolan, ger ett sammanlagt statsbidrag för lönekostnader som kan anses vara kostnadsneutralt vid jämförelse med nu utgående statsbidrag till lönekostnader. Denna omräkningsfaktor bör bestämmas utifrån dels det statsbidrag för lönekostnader som varje skola fått redovisningsåret före det nya systemets införande, dels skolans dåvarande elevantal.

Lönekostnadsbidraget, som kommittén kallar basbidrag, beräknas sålunda med hjälp av formeln grundbelopp x omräkningsfaktor x utnyttjat antal årselevplatser inom årselevplatsramen.

Till basbidraget läggs sedan i förekommande fall ett tilläggsbidrag – som utgår med viss procent av basbidraget – för sådana kostnader som inte täcks av skolans egna intäkter utöver basbidrag.

SEH-kommittén anser vidare att bidraget per elev till lönekostnader bör

vara lika stort för likartade utbildningar. Kommittén föreslår därför att den faktor, med vars hjälp grundbeloppet räknas upp, omprövas för nu statsunderstödd skola som föreslås få statsbidrag i fortsättningen efter en övergångsperiod om tre år.

Enligt SEH-kommittén kan det föreligga behov av möjlighet att övergångsvis tilldela en skola bidrag för oförutsedda utgifter. Det nuvarande bidragssystemet innehåller en sådan säkerhetsventil (50 d § förordningen om enskilda yrkesskolor). SEH-kommittén föreslår därför att ett särskilt belopp om ca 1.5 milj. kr. ställs till regeringens förfogande för oförutsedda utgifter vid de aktuella skolorna (t. ex. drastisk hyreshöjning). Detta belopp svarar mot den besparing som görs vid den föreslagna avvecklingen av det statliga stödet till de åtta branschutbildningarna.

SEH-kommittén föreslår vidare att det statliga stödet till de skolor som kan komma att framdeles förklaras berättigade till statligt stöd utifrån de kriterier som föreslagits skall utgå med bidrag motsvarande 80% av den statliga riksmedelkostnaden för statsbidrag till lärarlöner (inkl. statsbidrag till socialavgifter) per elev och år för närmast motsvarande utbildning i den kommunala gymnasieskolan. Utifrån denna riksmedelkostnad får från fall till fall avgöras vilken faktor som skall användas för att fastställa storleken av bidraget per elev och år, samt huruvida tilläggsbidrag till lokaler och utrustning skall utgå eller inte.

Den faktor varmed grundbeloppet skall multipliceras och i förekommande fall procenttal för tilläggsbidrag bör fastställas av regeringen, när den förklarar skolan berättigad till statsbidrag. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att tillhandahålla beräkningsunderlag och lämna förslag till omräkningsfaktor och procenttal för tilläggsbidrag. Regeringen bör normalt kunna förklara en skola på gymnasial nivå berättigad till bidrag fr.o.m. första verksamhetsåret.

6.3 Bidrag till undervisningsmateriel

SEH-kommittén erinrar om att det för närvarande under anslaget Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m. finns en post för anskaffning av första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel vid enskilda yrkesskolor. Det är enligt SEH-kommittén angeläget att en post även fortsättningsvis tas upp under förevarande anslag för investeringsbidrag till utrustning. Det bör enligt kommittén vara möjligt att få bidrag även för utrustning som ersätter försliten materiel. Bidrag bör utgå med högst 75% av kostnaderna. Ansökan om bidrag bör inges till skolöverstyrelsen som bestämmer storleken av bidraget.

7 Fristående skolors relationer till det allmänna utbildningsväsendet (kap. 8-11)

Kapitlen 8-11 behandlar ur olika aspekter de fristående skolornas relationer till det allmänna utbildningsväsendet. Bl. a. behandlas frågor om tillträde till de fristående skolorna, dess läroplaner, betygsättning, vilken behörighet de olika utbildningarna skall kunna ge samt rätten till studiestöd. Frågan om statlig tillsyn och därmed sammanhängande problem diskuteras också.

7.1 Fristående skolors inträdesfordringar, läroplaner, betyg, kompetensvärde m. m.

Beträffande fristående skolors inträdesfordringar, läroplaner, betyg, kompetensvärde m. m. anför SEH-kommittén bl. a. följande.

Fristående skolor som får statsbidrag bör i princip vara öppna för alla. De måste emellertid kunna ha de *inträdesfordringar* i fråga om skolunderbyggnad, praktik m. m. som behövs för att eleverna skall kunna genomgå utbildningen med tillfredsställande resultat. I flertalet fall bör det i första hand få ankomma på huvudmannen själv att avgöra vilka inträdeskrav som skall gälla. Det bör normalt räcka med att inträdesfordringarna skall vara godkända av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Motsvarande bör gälla beträffande urvalsgrunder. Behörighet och urval vid intagning till fristående skolor bör enligt kommittén således inte regleras genom kompetensförordningen.

När det gäller skolor som inte får statsbidrag men på egen begäran ställs under statlig tillsyn bör som villkor för detta inte normalt krävas att intagningsprinciper skall vara godkända av statlig myndighet.

Läroplanerna bör enligt SEH-kommittén alltid innehålla mål och huvudmoment. Mera detaljerade uppgifter (kursplaner) är behövliga endast för att utbildningens kompetensvärde skall kunna fastställas. I läroplansarbetet bör skolans egna synpunkter få slå igenom så att dess egenart tas till vara i så stor utsträckning som möjligt.

I läroplanen för gymnasieskolan ingår timplaner. Statlig myndighets godkännande av något slags timplan för fristående utbildning är inte alltid nödvändigt. Samma syfte bör som regel kunna nås ändå. Vissa tidsramar, om än inte så ingående som timplanerna i gymnasieskolans läroplan, kan emellertid behövas i de fall där statsbidrag eller studiestöd lämnas.

Enligt SEH-kommittén kan den som gått igenom en fristående skola på gymnasial eller eftergymnasial nivå normalt antas ha nytta av ett dokument som åtminstone utgör ett intyg om vilken utbildning han har fått. Intyg över genomförd utbildning kan, särskilt om det också innehåller betyg, vara av värde inför fortsatta studier. Men ett dokument kan vara till nytta även i andra sammanhang, t. ex. vid ansökan om anställning.

SEH-kommittén anser, att i regel bör som villkor för att en fristående skola med utbildning på gymnasial eller eftergymnasial nivå skall få statsbidrag eller ställas under statlig tillsyn krävas att eleverna på begäran skall kunna få ett intyg om genomgången utbildning och också betyg från denna när sådant kan ha betydelse för fortsatt utbildning.

Riksinternatskolor och privatskolor som omfattas av privatskolförordningen har i princip skyldighet att följa gymnasieskolans läroplan. De bör också liksom hittills tillämpa gymnasieskolans bestämmelser om betyg.

Även i åtskilliga andra fall kan det enligt kommittén finnas skäl till att kräva att utbildningsdokumentet skall utformas enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer (skolöverstyrelsen eller universitets- och högskoleämbetet). Därigenom kan elevernas utbildning lättare relateras till vad som föreskrivs i fråga om t. ex. behörighet och urval till högskoleutbildning. Det är angeläget att sökande från fristående skolor inte skall behöva behandlas annorlunda på grund av att dokumentation saknas eller är utformad på ett sätt som inte passar för det antagningssystem som gäller för den fortsatta utbildningen.

En speciell fråga är enligt SEH-kommittén huruvida genomgång av en minst tvåårig fristående skola för yrkesutbildning bör medföra *allmän behörighet till grundläggande högskoleutbildning* (jfr regleringen beträffande specialkurser i gymnasieskolan). I överensstämmelse med vad som gäller för specialkurserna i gymnasieskolan bör en sådan fristående utbildning som nu nämnts ge allmän behörighet till grundläggande högskoleutbildning, under förutsättning att den omfattar sådan undervisning i engelska och svenska som motsvarar två årskurser på någon linje i gymnasieskolan eller att den sökande har kompletterat sin utbildning med sådana kunskaper i engelska och svenska. Kommittén finner det inte angeläget att undervisning i svenska och engelska tas med i lärokursen för sådana estetisk-praktiska utbildningar som nu inte har sådan undervisning. Dels är eleverna i dessa utbildningar så gamla – medelåldern vid dessa skolor ligger mellan 22 och 27 år – att ett stort antal av dem kan förutsättas redan ha denna behörighetsgivande utbildning efter tidigare studier. Dels är flertalet av dessa utbildningar förutbildningar till sådan högskoleutbildning som ännu inte har krav på allmän behörighet enligt nu angivna regler och knappast kommer att få det.

För att en fristående utbildning skall kunna helt jämföras med en utbildning i gymnasieskolan vid tillämpningen av regler om *särskild behörighet* måste den fristående utbildningen ha i allt väsentligt samma innehåll och följa samma regler för betygsättning.

För att de som från en fristående skola söker sig till grundläggande högskoleutbildning i en *urvalssituation* skall behandlas på samma sätt som sökande från gymnasieskolan räcker det inte att den fristående utbildningen har väsentligen samma innehåll som utbildning av visst slag i gymnasieskolan. Den måste också följa samma regler för betygsättning.

Bilagorna 2, 3 och 4 till tillämpningsföreskrifterna till 5 kap. högskoleförordningen bör enligt SEH-kommittén ta upp de fristående utbildningar som ställts under statlig tillsyn och som ger allmän och särskild behörighet till grundläggande högskoleutbildning. Föreskrifter om behörighet till grundläggande högskoleutbildning bör inte skrivas in i bestämmelserna för fristående skolor utan uteslutande regleras i bestämmelser som rör den mottagande högskoleutbildningen.

7.2 Statligt studiestöd m. m.

Enligt SEH-kommittén måste vissa insyns- och kontrollmöjligheter finnas för att en utbildning skall kunna ligga till grund för rätt till studiestöd för eleverna. Kravet på att utbildningen antingen skall vara statsunderstödd – varvid staten kan tillförsäkra sig erforderliga kontrollmöjligheter – eller enbart ställd under statlig tillsyn bör därför stå kvar.

Om en fristående utbildning är statsunderstödd bör den enligt kommittén praktiskt taget alltid kunna anses vara av sådant värde för både samhället och eleverna att det är motiverat att ge eleverna rätt till studiestöd under samma förutsättningar som gäller för elever i utbildning inom det allmänna utbildningsväsendet.

Ej statsunderstödda fristående utbildningar kan inte genomgående sägas vara av sådan betydelse för vare sig samhället eller eleverna att de i fråga om rätt till studiestöd för eleverna bör jämföras med utbildningar inom det allmänna utbildningsväsendet. SEH-kommittén anser dock att en framställning från huvudmannen om att utbildningen skall ställas under statlig tillsyn för att eleverna skall kunna få studiestöd bör prövas utifrån en generös attityd, åtminstone när det gäller gymnasial utbildning.

Frågan huruvida eleverna i en fristående skola med gymnasial eller eftergymnasial utbildning skall kunna få studiestöd eller inte bör avgöras i samband med att utbildningen vid skolan blir statsunderstödd eller ställs under statlig tillsyn.

7.3 Statlig tillsyn

Enligt SEH-kommittén bör det inte uppställas några särskilda regler eller kriterier för att en fristående skola som inte är statsunderstödd skall kunna få stå under statlig tillsyn. Det bör få avgöras från fall till fall med beaktande av bl. a. sådana hänsyn som intresset av att utbildningen kan tillerkännas ett visst kompetensvärde eller att eleverna kan få studiestöd.

Såväl skolöverstyrelsen som länskolnämnden bör normalt vara tillsynsmyndigheter. Tillsynsmyndighet bör genom besök vid skolan och på annat sätt hålla sig underrättad om att skolan följer de regler som har ställts upp som villkor för tillsynen och att skolans verksamhet i övrigt bedrivs på ett tillfredsställande sätt. Ett beslut om att ställa en skola under statlig tillsyn bör normalt gälla tills vidare.

Det utgör enligt kommittén en administrativ förenkling om det i samband med beslut om statlig tillsyn också fastställs vilken behörighet som genomgång av utbildning vid skolan ger. Likaså bör det i samband med sådant beslut anges om eleverna är berättigade till studiestöd eller inte. Kommittén har lämnat förslag till utformning av tillsynsbeslut.

SEH-kommittén anser att det fortfarande kan finnas skäl för att en statlig myndighet på förekommen anledning skall kunna inspektera en fristående skola som annars inte står under statlig tillsyn, om skolan tar emot elever under viss ålder. Det bör också finnas en möjlighet till ingripande genom vitesförbud, om allvarliga missförhållanden framkommer vid inspektionen och inte rättas till.

SEH-kommittén finner det naturligt att låta åldersgränsen sammanfalla med myndighetsåldern.

Kommittén presenterar även ett förslag till lag om ändring i skollagen (1962:319) med denna innebörd.

8 Vissa särskilda frågor. Rättslig reglering m. m. (kap. 12–14)

I det tolfte kapitlet redovisar SEH-kommittén sina överväganden och förslag i vissa särskilda frågor, t. ex. samverkan mellan skolor i offentlig och enskild regi, och i det trettonde kapitlet behandlas frågor som rör den rättsliga regleringen av kommitténs förslag.

SEH-kommittén föreslår därvid bl. a. att statsbidrag till Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbunds riksomfattande kursverksamhet skall utgå med bidrag per undervisningstimme motsvarande 75% av det högre statliga schablonbidraget till studiecirkelverksamhet enligt förordningen (1981:518) om statsbidrag till studiecirklar m. m.

Riksdagen har beslutat (jfr bl. a. UbU 1977/78:7, rskr 35) att det skall vara möjligt för landstingskommunerna och enskild huvudman att med statsbidrag anordna konsumtionsutbildning (lanthushållsskola). Det finns enligt SEH-kommittén inte längre anledning för enskild huvudman att hos regeringen genom årlig ansökan begära att den skall få vara huvudman för ifrågavarande utbildning.

SEH-kommittén föreslår avslutningsvis att ett antal förordningar som är föräldrade arbetas om, bl. a. förordningen av statsbidrag till vissa privat-skolor, privatskolförordningen och förordningen om riksinternatskolor.

En sammanfattning av SEH-kommitténs förslag redovisas i det fjortonde och sista kapitlet.

Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1983: 1) Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), centrala studiestödsnämnden (CSN), skolöverstyrelsen (SÖ), regionstyrelsen i Stockholms högskoleregion, länskolnämnderna i Stockholms, Kalmar, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands och Kopparbergs län, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Riksförbundet Hem och Skola (RHS), landstingskommunerna i Stockholms, Kalmar, Kristianstads, Värmlands och Kopparbergs län, Stockholms, Lidingö, Malmö, Göteborgs, Storfors, Filipstads och Leksands kommuner, Riksföreningen för Waldorfpedagogik, De Enskilda Läroverkens Förbund, Medborgarrättsrörelsen (MRR), Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket, Grännaskolan, Apelrydsskolan, Vackstanässkolan, Bergsskolan i Filipstad, Kristofferskolan, Rudolf Steinerskolan i Göteborg, Bladins skola, Nyckelviksskolan, Föreningen Handarbetets Vänner, Anders Beckmans skola, Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund (SHR), Gerlesborgsskolan, Hovedskous målarskola, Dömen Konstskola, Kursverksamhetens vid Göteborgs universitet Konstskola (Kv. Konstskola), Kursverksamhetens vid Stockholms universitet Balettakademi, Stockholms Tekniska institut (STI), stiftelsen Capellagården, Svenska Åkeriförbundet, Sveriges hantverks- och industriorganisation-Familjeföretagen (SHIO), Institutet för optometri (IFO), Institutet för försäkringsutbildning, Köpmannainstitutet, Kooperativa förbundet (KF), Svenska Laboratoricassistentföreningen, Röda Korsets sjuksköterskeskola, Centerns ungdomsförbund (CUF), Folkpartiets ungdomsförbund (FPU), Moderata ungdomsförbundet (MUF) samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU).

Yttranden har dessutom inkommit från Nämnden för hemslöjdsfrågor, Svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund, Sveriges Reklambyråförbund, Fredrika Bremerförbundet och Maharishis högskola för Naturens lag.

1 Remissinstansernas allmänna inställning till fristående skolor på gymnasial nivå

Det område inom vilket kommittén har haft att ange sina förslag beträffande fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever har genom direk-

tiven varit relativt begränsat. Förslagen skulle koncentreras till skolor som meddelar undervisning enligt gymnasieskolans läroplan med tre- och två-åriga studievägar. För enskilda yrkesskolor skulle förslagen främst avse förenklade statsbidragsbestämmelser. Vägledande skulle också vara att statsbidrag även framledes skall utgå till vissa skolor samtidigt som reglerna inte får medföra att ett omfattande system av enskilda skolor växer upp vid sidan av det allmänna utbildningsväsendet. Några remissinstanser har anfört synpunkter av mer principiell natur som delvis anknyter till direktivens begränsningar.

RHS framhåller att reglerna för fristående skolor visserligen är en liten fråga i förhållande till frågan om det allmänna skolväsendets utformning men ändå rör viktiga principer. De fristående skolorna kan även i framtiden lämna viktiga bidrag till utvecklingen av vårt skolväsende i dess helhet. De bör få arbeta på rimliga ekonomiska villkor. De fristående skolorna representerar ofta ett starkt föräldraengagemang som kan vara en stimulans också för de allmänna skolorna. För att de fristående skolornas försöksverksamhet både på det pedagogiska och det ekonomiska området skall bli av verklig betydelse krävs enligt *RHS* att skolorna inte får en alltför obetydlig omfattning.

SAF finner det otillfredsställande och oacceptabelt att principfrågan om utbildningsalternativ inte närmare belyses i kommitténs slutbetänkande. *SAF* ser det som en viktig principfråga och samtidigt som en fråga av stor praktisk betydelse att reella förutsättningar skapas för alternativ såväl inom som vid sidan av samhällets utbildningssystem på olika nivåer. Kommittén har enligt *SAF* varken med de nu föreliggande eller tidigare redovisade förslagen tagit klar ställning i dessa avseenden. Även om en rad av de framlagda förslagen innebär en välkommen positiv utveckling i frågan om samhällets förhållande till fristående skolor, innebär andra förslag enligt *SAF* samtidigt restriktioner och hinder.

De Enskilda Läroverkens Förbund anser att samhället med glädje, tacksamhet och öppenhet skall stödja sådan utbildning över grundskolans nivå, som i något avseende är ett komplement eller alternativ till det allmänna utbildningsväsendet, vad avser sakinnehåll och pedagogiska metoder.

Moderata ungdomsförbundet (MUF) understryker att det inte är tillräckligt att fristående skolor får finnas. Staten bör ställa sig neutral i valet av huvudman. Detta måste innebära en aktiv vilja från stat och kommun att göra det ekonomiskt möjligt för alla familjer att välja mellan olika skolor. Det offentliga stödet skall ges lika till olika skolor oavsett huvudman, under förutsättning att skolan följer läroplanen eller har fått sin kursplan godkänd. Endast på detta vis uppfylls enligt *MUF* de olika internationella konventionernas grundläggande syfte; att ge elever och föräldrar en reell möjlighet att välja mellan olika skolor.

2 Gränsdragning mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning

SEH-kommittén föreslår att vissa fristående, statsunderstödda skolor som i dag bedöms ligga på gymnasial nivå skall behandlas som utbildning på högskolenivå vad gäller bl. a. tillsynsmyndighet. Kommittén anser att statsbidrag till dessa utbildningar bör bestridas ur sektorsanslag eller ur anslaget Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.

I denna fråga är remissopinionen splittrad. Några remissinstanser, inkl. huvudmännen för de fyra berörda skolorna, tillstyrker kommitténs förslag medan andra är mer tveksamma. Hit hör flera myndigheter inom utbildningsväsendet bl. a. UHÄ, CSN och SÖ.

Frågan om gränsdragningen mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning är enligt UHÄ komplicerad. Den kan i vissa fall ha ett mer teoretiskt intresse medan den i andra fall kan ha praktiska implikationer. I allmänhet fordras allmän behörighet, dvs. genomgång av gymnasieskolan (motsvarande), men för en del utbildningslinjer gäller enbart grundskoleutbildning som behörighetsvillkor. Inte heller för konstnärliga m. fl. utbildningar tillämpas bestämmelserna om allmän behörighet. Det var enligt prop. 1975:9 om reformering av högskoleutbildningen regeringens mening att det på sikt skall råda överensstämmelse mellan å ena sidan den organisatoriska avgränsningen av högskolan, å andra sidan behörighetsvillkoren, dvs. att all högskolebehörighet i princip skall grundas på genomgången gymnasieskola. Fr. o. m. antagningen till höstterminen 1984 kommer praktiskt taget alla nu grundskolebaserade högskoleutbildningar att baseras på gymnasieskolan. För flertalet konstnärliga utbildningar kommer dock tills vidare bestämmelserna om allmän behörighet inte att tillämpas.

Enligt UHÄ måste en bedömning som gäller en utbildnings formella "nivå" grundas på en ingående granskning av berörda skolors utbildning. UHÄ är därför inte berett att nu tillstyrka den föreslagna förändringen. UHÄ ifrågasätter också betydelsen för berörda studerande av den föreslagna, huvudsakligen formella ändringen.

För den studerande kan klassificeringen enligt CSN ha stor ekonomisk betydelse. En yngre elev i gymnasial utbildning kan exempelvis få större bidragsbelopp i studiehjälp än en jämnårig som deltar i eftergymnasial utbildning och som är hänvisad till studiemedel. Om utbildningarna klassificeras som högskoleutbildningar kan inte särskilt vuxenstudiestöd beviljas.

Det är inte ovanligt att elever i t. ex. konstnärliga utbildningar fortsätter på Konstfackskolan eller först går på Konstfackskolan och därefter i utbildningar med speciella inriktningar. Eftersom antalet terminer med studiestöd är begränsat kan den studerande komma i den situationen att han inte beviljas studiestöd för fortsatt utbildning om kommitténs förslag godtas.

Sett ur den studerandes synpunkt är det alltså enligt CSN fördelaktigare om ifrågavarande utbildningar även i fortsättningen betraktas som gymnasiala. Utgångspunkten för klassificeringen måste dock även enligt CSN givetvis vara den bedömning man gör om utbildningens nivå.

Enligt SÖ har de utbildningar som kommittén föreslagit skall överföras till högskolan karaktären av högre specialkurser. Sådana utbildningar tillhör gymnasieskolan. SÖ vill dock ej motsätta sig kommitténs förslag.

SACO/SR kan inte se någon övertygande argumentering för kommitténs förslag om att klassificera vissa utbildningar som högskoleutbildning.

Allmänt är det enligt SACO/SR oroande att gränsdragningen mellan gymnasiala utbildningar och högskoleutbildning blir mer och mer diffus. Det är angeläget att det klargörs vad som kännetecknar en högskoleutbildning. En möjlig utgångspunkt för en definition av högskoleutbildningar är högskolelagen där forskningsanknytning anges som grundläggande kriterium för högskoleutbildningar.

Enligt styrelsen för *Gerlesborgsskolan i Stockholm* har utvecklingen på det grundläggande konstnärliga utbildningsområdet vid skolan under senare år fått en allt tydligare postgymnasial karaktär. Styrelsen föreslår därför att skolan får UHÄ som huvudman.

3 Kriterier för statligt stöd m. m.

SEH-kommittén anför som övergripande villkor för statsbidrag till fristående skola över grundskolenivån att skolan i någon form skall vara ett komplement till det allmänna utbildningsväsendet.

Kommittén har även redovisat förslag i fråga om fortsatt statsbidrag till de olika skolor som nu får bidrag med utgångspunkt i sina kriterier för statligt stöd.

En kraftig majoritet bland remissinstanserna stöder kommitténs förslag i fråga om kriterier för statligt stöd samt i huvudsak också den redovisade tillämpningen av dessa för nu statsunderstödda skolor. Hit hör bl. a. CSN, SÖ, länskolnämnderna i Stockholms, Göteborgs och Bohus, Värmlands och Kopparbergs län, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, TCO, flertalet berörda kommuner och landstingskommuner, flertalet fristående skolor på gymnasial nivå samt CUF, FPU och SSU.

SÖ tillstyrker i princip kommitténs förslag men redovisar i några fall en annan syn på konsekvenserna för ifrågavarande skolor. Beträffande Sigröd Rudebecks gymnasium och Göteborgs högre samskola förutsätter SÖ fortsatta överläggningar med vederbörande kommunala myndigheter i syfte att inordna ifrågavarande utbildningar i den kommunala gymnasieskolan. Överläggningarna bör framdeles i första hand skötas av länskolnämnden i Göteborgs och Bohus län. I avvaktan på resultatet härav bör statsbidrag tills vidare utgå.

SÖ förordar vidare att statsbidraget till Stockholms tekniska institut (STI) avvecklas under en treårsperiod med start fr. o. m. budgetåret 1984/85. Likartade utbildningar bör kunna ingå i det kommunala skolväsendet i Stockholm och vid den särskilda skolenheten för kommunal vuxenutbildning i Katrineholm (KTS), som redan nu har riksintagning. För fortsatta överläggningar med kommunen anser SÖ det nödvändigt att en bestämd tidpunkt nu beslutas för avvecklingen av statsbidraget till STI.

I avvaktan på resultatet av den försöksverksamhet med estetisk-praktiska utbildningar som SÖ föreslår starta fr. o. m. läsåret 1984/85 tillstyrker SÖ fortsatt statsbidrag till Capellagården, Nyckelviksskolan, Pernbys målarskola, Konstskolan Idun Lovén, Gerlesborgsskolan, Hovedskous målarskola, Dömen Konstskola och Kursverksamhetens vid Göteborgs universitet Konstskola.

SÖ har senast i anslagsframställningen för budgetåret 1983/84 räknat med att statsbidraget till Kursverksamhetens vid Stockholms universitet Balettakademien avvecklas successivt på grund av att dansarutredningen har föreslagit en sådan avveckling när dansarutbildning kommit till stånd i gymnasieskolan. En tvåårig kurs för yrkesdansare finns numera inom gymnasieskolan i Stockholm. SÖ vidhåller denna uppfattning men anser att tidpunkten för avvecklingen bör vara beroende av genomförandet av ovan nämnda förslag rörande den estetisk-praktiska utbildningen i gymnasieskolan. I avvaktan härpå bör statsbidrag tills vidare utgå.

RRV biträder förslagen till kriterier men anser, med utgångspunkt från en tillämpning av de föreslagna kriterierna, att ytterligare utbildningar borde kunna uteslutas ur stödsystemet såsom t. ex. Göteborgs högre samskola, Sigrid Rudebecks gymnasium, Apelrydsskolan och Vackstanässkolan eftersom dessa skolor föreslås få fortsatt stöd främst med motivet att stöd utgått sedan lång tid tillbaka.

Svenska kommunförbundet framhåller att det mot bakgrund av gymnasieutredningens förslag och försöksverksamheter i anslutning till dessa inom det gymnasiala skolområdet finns skäl för en restriktiv hållning till utökning av antalet enskilda skolor.

I fråga om formerna för statligt stöd till fristående skolor betonar Svenska kommunförbundet vidare att statligt stöd till fristående skolor inte får medföra minskat stöd till det allmänna skolväsendet. Stödet får inte heller åsamka kommunerna ökade kostnader.

För skolor som ställs under samhällets kontroll och som ges statligt stöd, bör enligt FPU elevavgifter inte tas ut. Det är principiellt felaktigt att man skall kunna köpa sig en "bättre" utbildning. Dessa utbildningar måste stå öppna för alla som önskar sig dit. Att elevavgifter inte tas ut bör alltså enligt FPU vara ytterligare ett kriterium för erhållande av statsbidrag.

Avvikande uppfattningar beträffande kommitténs förslag anförs av i första hand SAF, MUF och Medborgarrättsrörelsen (MRR) samt, ur annan synvinkel, av *Stockholms kommun*.

SAF framhåller att möjligheten att även fortsättningsvis driva fristående skolor i form av företagsskolor i vårt land torde vara av den allra största betydelse såväl för utvecklingen av svensk yrkesutbildning och industriell verksamhet över huvud taget som för möjligheterna till direkta insatser för ungdomen inom ramen för den s. k. ungdomsgarantin. Sedan statsbidragen till företagsskolor avvecklats har ytterligare ett antal företagsskolor avvecklats. Inga nya har tillkommit. De återstående har i några fall kunnat få visst stöd genom att kunna delta i den pågående försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning. SAF finner det vara utomordentligt angeläget att möjligheterna för bidrag till företagsskolorna på nytt tas upp till behandling. Det kan under inga förhållanden accepteras att företagsskolorna ges en sämre ställning i detta avseende än andra fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever.

MUF anser att statsbidraget till fristående skolor bör ges som ett schablonbelopp per elev och att beloppets storlek bör samordnas med motsvarande stöd till offentlig utbildning. Stödet bör också kunna ges till företagsanknuten gymnasieutbildning.

De villkor som uppställts av kommittén för erhållande av statligt stöd är enligt MRR inte godtagbara. Villkoret att utbildningen i den fristående skolan skall komplettera gymnasieskolan genom sakinnehåll eller sin pedagogik eller på annat sätt innebär, enligt MRR, att det allmänna har monopol på alla de gymnasielinjer och kurser som det själv driver utom för det fall att de fristående skolorna tillämpar en speciell pedagogik. Stor frihet måste ges åt enskilda initiativ och stöd lämnas av det allmänna inom vida ramar. Erfarenheten från andra länder visar att konkurrens är nyttig även på undervisningens område. MRR anser därför att det statliga stödet till fristående skolor inom gymnasieskolans ram inte bör begränsas på det sätt som föreslås i betänkandet.

De av kommittén föreslagna kriterierna för statligt stöd till privatskolor på gymnasial nivå överensstämmer enligt *Stockholms kommun* med de bidragsgrunder som riksdagen beslutat skall gälla för privatskolor på grundskolenivå. Kommitténs förslag skulle innebära enhetliga principer för statligt stöd till fristående skolor på alla nivåer i utbildningsväsendet.

I en situation då kommunen står inför hårda omprövningar och besparingar på inte minst skolans område till följd av bl. a. minskade anslag från staten kan inte, enligt kommunen, de privata skolorna undantas från omprövning. Riksdagens beslut om ökade anslag till dessa skolor på grundskolenivå har hittills gett upphov till motsvarande krav på höjda resursinsatser för kommunernas del. Stockholms kommun har inga medel till att stödja sådan verksamhet.

Förslaget från kommittén att utvidga det ekonomiska stödet till privata skolor på gymnasienivå kommer samtidigt som Stockholms kommun ålagt att skära ned sin gymnasieskolorganisation med sex gymnasieskolenheter. Förslaget är mot denna bakgrund svårt att förstå, menar kommunen.

Stockholms kommun anser i princip att kostnaderna för verksamheten efter avgiftsintäkter, privata bidrag m. m., som privatskolorna begär samhällets stöd för, i sin helhet skall riktas till statsmakterna, eftersom riksdagsbeslut om statsbidrag legat till grund för förväntningar på kommunalt ekonomiskt stöd.

4 Vissa skolor med branschriktad utbildning

Kommittén föreslår i sitt slutbetänkande att åtta nu statsunderstödda fristående utbildningar inte längre skall vara berättigade till statligt stöd. Det gäller i första hand branschriktade utbildningar med internrekrytering.

Flertalet remissinstanser delar kommitténs uppfattning i frågan. Huvudmännen för resp. utbildning avvisar dock kommitténs förslag. *Köpmannainstitutet* och *Svenska Åkeriförbundet* framhåller bl. a. att deras resp. bransch domineras av småföretag och att de anställda genomgående har relativt kort grundutbildning.

Även *Kooperativa förbundet (KF)* är kritiskt till kommitténs förslag. De motiv SEH-kommittén anför för att slopa statligt stöd åt Vår gårds utbildningar, kan enligt KF inte anses vara i överensstämmelse med samhällets intresse och intentioner och kommitténs direktiv.

Enligt lång tradition spelar i den konsumentkooperativa rörelsen utbildningsfrågor en avgörande roll för verksamhetens utveckling och inriktning. För enskilda individer har kooperativ utbildning betytt möjlighet till såväl gymnasial som högskoleinriktad utbildning som inte bara varit yrkesinriktad utan haft en bredare samhällsorientering, framhåller KF.

Enligt *Institutet för optometri (IFO)* har frågan om statsbidrag inte bara en ekonomisk aspekt. Den har även stor betydelse för verksamhetens tyngd. Utbildningen är inte att betrakta som internrekrytering inom företag, menar IFO, utan som en fort- och vidareutbildning för en yrkeskår, i detta fall tillhörande hälso- och sjukvårdspersonalen. IFO framhåller vidare att dess utbildning leder fram till en av riksdagen lagstadgad behörighet.

IFO föreslår att institutet även i fortsättningen tilldelas statsbidrag och att verksamheten betraktas som en utbildningsform motsvarande högskolans.

IFO välkomnar ett förenklat statsbidragssystem där även samhället kan få ett större inflytande över verksamheten. Detta i avvaktan på överföring till högskolan.

SAF finner det felaktigt att avveckla statsbidragen till de åtta skolorna med branschriktad utbildning.

Elever vid företagsskolor har av tradition anställts i resp. företag. Utbildningen vid en företagsskola har ändå inte kunnat jämföras med intern-

utbildningen av anställda eftersom anställningen varit en förutsättning för utbildningen och inte tvärtom. Det tidigare särskilda statsbidraget till företagskolor har formellt avvecklats. Att nu föreslå avveckling också av de särskilda statsbidragen enligt förordningen om enskilda yrkesskolor med hänvisning just till att eleverna är anställda och att det normalt inte utgår statligt stöd till internutbildning i företagen förefaller enligt SAF därför minst sagt tveksamt.

5 Statsunderstödda fristående skolors plats i planeringssystemet för den gymnasiala utbildningen m. m.

SEH-kommittén föreslår att alla årselevplatser i de statsunderstödda fristående skolorna på gymnasial nivå skall ingå i totalramen för det nya planeringssystemet för gymnasieskolan och att platserna på sikt skall fördelas på olika delramar allt efter utbildningarnas karaktär. Det totala antalet årselevplatser för gymnasial utbildning bör i konsekvens härmed ökas med ca 3000 årselevplatser som nu finns vid de statsunderstödda fristående skolorna.

SEH-kommittén anser att driftbidrag till all fristående gymnasial utbildning som inordnas i det nya planeringssystemet bör bekostas ur anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor.

Kommitténs förslag godtas av flertalet remissinstanser bl. a. *statskontoret*, *RRV*, *Svenska kommunförbundet*, *TCO*, *SÖ* och flertalet berörda länskolnämnder och kommuner. Flera av dessa instanser hyser dock viss oro över att antalet elevplatser i gymnasieskolan kan komma att minska om de fristående skolorna skall ingå i samma totalram.

Länsskolnämnderna i Kalmar och Värmlands län påpekar att det allmänna skolväsendet i dag genomgår avsevärda förändringar beträffande dimensioneringen eftersom antalet 16-åringar kraftigt sjunker. Detta innebär att tilldelningen av årselevplatser till resp. skola minskar. På samma sätt som elevantalet sjunker vid de kommunala skolorna, är det rimligt, att även fristående skolor som ger motsvarande utbildning, får vidkännas en reducering av antalet årselevplatser.

För att underlätta hanteringen av gymnasieskolans ramar bör årselevplatserna för de statsunderstödda fristående skolorna enligt *SÖ* ges en särskild ram som inkluderar såväl minst ettåriga grundskoleanknutna studievägar som högre specialkurser och kurser, som är kortare än ett läsår. I sammanhanget bör enligt *SÖ* noteras att organisations- och läroplansförändringar kan föranleda beslut som ändrar redovisningen av antalet årselevplatser från år till år såvida platserna redovisas sektorsvis och på stora och lilla ramen samt om deltidskurser ingår.

För att öka överskådligheten och samordningsmöjligheterna bör kostnaderna för de fristående skolorna sammanföras till i huvudsak ett anslag

eller en anslagspost. Ehuru viss risk för överskådlighet föreligger om kostnaderna inordnas under anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor motsätter sig SÖ i princip inte att så sker fr. o. m. budgetåret 1984/85.

6 Beslut om rätt till statsbidrag

En nästan enig remissopinion tillstyrker kommitténs förslag att regeringen efter yttrande av SÖ normalt skall fatta beslut om rätt till statsbidrag för fristående skola på gymnasial nivå.

Enligt SÖ bör också antalet årselevplatser fastställas av regeringen för varje skola, även nu befintliga. I detta beslut bör även ingå antalet bidragsgrundande elevplatser i deltidskurser omräknade till heltidsplatser.

7 Statsbidragssystem för fristående skolor på gymnasial nivå som nu har statligt reglerade tjänster

SEH-kommittén föreslår att statsbidragssystemet för fristående skolor med statligt reglerade tjänster i huvudsak bör anknyta till det system som gäller för gymnasieskolan. Kommittén har föreslagit vissa mindre ändringar av nuvarande statsbidragssystem i denna riktning.

Om bidragssystemet för den kommunala gymnasieskolan ändras, bör enligt kommittén även bidragssystemet för de ifrågavarande nio skolorna med statligt reglerade tjänster anpassas till det nya systemet.

En majoritet av remissinstanserna, bland dem *De Enskilda Läroverkens Förbund*, *riksinternatskolorna* och *Bergsskolan i Filipstad* tillstyrker kommitténs förslag.

Statskontoret framhåller att utformningen av nya statsbidragsregler för dessa fristående skolor bör samordnas med de överväganden som kan komma att aktualiseras under den fortsatta beredningen av statskontorets rapport om förutsättningarna att införa ett schabloniserat statsbidragssystem för gymnasieskolan.

SÖ och *länskolnämnden i Malmöhus län* anför att det i avvaktan på beredningen av statskontorets principförslag till nytt statsbidragssystem för gymnasieskolan inte finns några motiv för ändringar i nu gällande system för statsbidrag till fristående skolor med statligt reglerade tjänster.

8 Statsbidragssystem för fristående skolor på gymnasial nivå som inte har statligt reglerade tjänster

SEH-kommittén föreslår ett nytt statsbidragssystem för fristående skolor som inte har statligt reglerade tjänster. Systemet för bidrag till friståen-

de skolor på grundskolenivå bör enligt SEH-kommittén tas som utgångspunkt för bidraget som skall beräknas per elev. Bidraget måste för gymnasial nivå därvid räknas upp med hjälp av en för varje skola fastställd faktor så att bidraget blir så stort att det, multiplicerat med antalet elever vid skolan, ger ett sammanlagt statsbidrag för lönekostnader som kan anses vara kostnadsneutralt vid jämförelse med nu utgående statsbidrag till lönekostnader. Denna omräkningsfaktor bör bestämmas utifrån dels det statsbidrag för lönekostnader som varje skola fått redovisningsåret före det nya systemets införande, dels skolans dåvarande elevantal.

Till detta bidrag läggs sedan i förekommande fall ett tilläggsbidrag för sådana kostnader som inte täcks av skolans egna intäkter.

Det är enligt kommittén inte angeläget att ge bidrag till fristående skolor för heltidskurser som är kortare än en termin eller till deltidskurser, oavsett längd. Det är dock nödvändigt att göra några undantag för nu statsunderstödda skolor. För att en utbildning skall kunna komma i fråga för bidrag bör utbildningen omfatta termin om minst 16 arbetsveckor. För att bidrag skall lämnas med fullt belopp per elev och år bör utbildningen omfatta årskurs om minst 32 arbetsveckor.

Bidragets principiella konstruktion tillstyrks av en enig remissopinion som i flera fall betraktar den förenklade statsbidragshanteringen med stor tillfredsställelse. Dock framhåller SÖ att en mer ingående analys av utgiftsområdena för såväl befintliga enskilda yrkesskolor som eventuellt nyttkommande fristående skolor i syfte att ytterligare schablonisera bidragsgivningen hade varit önskvärd. I avvaktan på resultatet av statskontorets statsbidragsutredning samt med hänsyn till att systemet förutsätts bli omprövat tillstyrker SÖ i huvudsak det föreslagna nya statsbidragssystemet. Vissa justeringar blir emellertid nödvändiga bl. a. med hänsyn till läroplansarbete. Detta bör ske i samband med att omräkningsfaktor och tilläggsbidrag fastställs för varje skola. Vidare framhåller SÖ att kontinuerliga omräkningar bör ske med hänsyn till pågående revideringar av läroplaner. Härvid bör målsättningen vara att åstadkomma en i möjligaste mån likvärdig undervisningsresurs för likartade utbildningar.

De olika fristående skolorna har dock i många fall synpunkter på detaljer i tillämpningen av det föreslagna statsbidragssystemet.

Nyckelviksskolans styrelse ansluter sig till förslagets grundläggande princip men är kritisk till konstruktionen som bygger på en bidragsnivå grundad på nu utgående statsbidrag. Skolans styrelse anser i stället att en prövning av utbildningarnas nivå, lärartäthet osv. borde legat till grund för det föreslagna statsbidraget.

Även *Stiftelsen Capellagården* konstaterar att systemet ger i stort sett oförändrat statsbidrag framledes i förhållande till det som nu utgår. Därvid förbises enligt Capellagården att man kan konservera orättvisor och felaktigheter som kan ha vidfått systemet.

Capellagården anser att utredningen förbisett att vissa skolor är jämför-

bara, arbetar efter likvärdiga läroplaner och har samma målsättning. Capellagården gör i anslutning till remissyttrandet vissa jämförelser med andra skolor med likvärdig utbildning. En översyn skola för skola av statsbidraget med beaktande av de olika utbildningarnas innehåll bör därför enligt Capellagården ske.

Liknande synpunkter lämnas från ytterligare några fristående skolor, däribland Kv. *Konstskola* och från *Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund* avseende Sätergläntan *Hemslöjdens gård*.

Kv. *Konstskolan* framhåller att skolan är den enda i västra Sverige som erbjuder en konstnärlig grundutbildning utan fackindelning eller specialisering på vissa material och tekniker. Behovet av lärartäthet ökar härigenom med åtföljande högre kostnader för den grundläggande utbildningen. Enligt skolans uppfattning finns en väsentlig skillnad mellan specialiserade konstskolor där lärartätheten inte nödvändigtvis behöver vara lika stor och denna bredare grundutbildning.

En annan aspekt på kommitténs förslag, som också kommenteras av några skolor, är frågan om vilka utbildningar av skiftande längd på heltid eller deltid som skall vara berättigade till statsbidrag.

Dömen Konstskola har, framhåller man, förutom sin heltidsutbildning också viss deltidstudier till vilken statligt bidrag nu utgår men som inte medtagits i kommitténs underlagsberäkning. Skolan yrkar därför på att de deltidstudier till vilka statsbidrag nu utgår får omräknas till årselevplatser med åtföljande bidrag.

9 Statlig tillsyn och studiestöd

SEH-kommittén anser att vissa insyns- och kontrollmöjligheter måste finnas för att en utbildning skall kunna ge rätt till studiestöd för eleverna. Kravet på att utbildningen antingen skall vara statsunderstödd eller ställd under statlig tillsyn bör därför enligt kommittén kvarstå. Kommittén anser att en framställning från huvudmannen om att en utbildning skall ställas under statlig tillsyn för att eleverna skall kunna få studiestöd bör prövas utifrån en generös attityd när det gäller gymnasial utbildning. SEH-kommittén föreslår vidare att samtliga utbildningar i enskild regi som berättigar till studiestöd skall förtecknas i bilaga till studiestödsförordningen.

Flertalet remissinstanser delar kommitténs uppfattning att vissa insyns- och kontrollmöjligheter bör finnas för att en utbildning skall kunna ge rätt till studiestöd för eleverna. Kravet på att utbildningen skall vara statsunderstödd eller ställd under statlig tillsyn bör därför enligt remissinstanserna kvarstå.

Centrala studiestödsnämnden (CSN) framhåller att val av fristående skola kan innebära stora kostnader för den enskilde. Den studerande har inte bara kostnader för uppehållet utan också kostnader för terminsav-

gifter, studiematerial m. m. Dessa kostnader finansieras ofta genom lån. Att ställa utbildningar under statlig tillsyn kan emellertid enligt CSN medföra stora kostnader också för samhället. CSN menar därför att prövningen om en utbildning skall ställas under statlig tillsyn alltid måste göras utifrån värdet av utbildning både för samhället och för individen. CSN tillstyrker vidare SEH-kommitténs förslag om att alla utbildningar i enskild regi som berättigar till studiestöd skall förtecknas i bilaga till studiestödsförordningen. Ur informations- och handläggningssynpunkt är det enligt CSN en fördel om resp. skola är förtecknad med ort och namn och att eventuella begränsningar i fråga om rätt till stöd anges.

10 Behörighet och urval

SEH-kommittén föreslår att fristående skolor på gymnasial nivå som får statsbidrag skall tillämpa regler för intagning och urval som godkänts av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Fristående skola som utan att vara statsunderstödd står under statlig tillsyn bör enligt kommittén normalt själv avgöra vilka inträdeskrav och urvalsgrunder som skall gälla.

Remissinstanserna ansluter sig i huvudsak till kommitténs förslag. SÖ anser dock att inträdesregler bör godkännas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer även för fristående skolor som utan statsbidrag ställs under statlig tillsyn.

11 Läroplansfrågor

Undervisningen vid fristående skola som står under statlig tillsyn skall enligt SEH-kommittén följa en läroplan som fastställs av central myndighet. I läroplansarbetet bör skolans egna synpunkter få slå igenom så att dess egenart tas till vara i så stor utsträckning som möjligt.

Majoriteten av remissinstanserna delar SEH-kommitténs uppfattning. *De enskilda läroverkens förbund* anser att läroplanen för en fristående skola, som är statsunderstödd, bör godkännas av SÖ. Däremot motsätter sig *Medborgarrättsrörelsen (MRR)* att SÖ skall fastställa läroplan för undervisningen. Det får anses tillfyllest att den fristående skolan till SÖ inger en läroplan. Något formligt godkännande av denna bör enligt MRR ej fordras. Med ett godkännande skulle SÖ ta ansvar för läroplanen. Det får anses tillräckligt att SÖ genom inspektion kan kontrollera att undervisningen verkligen hålls på gymnasieskolnivån. För undervisningens detaljer bör skolöverstyrelsen icke iklädda sig ansvar.

12 Betyg och kompetensfrågor

Enligt SEH-kommittén kan den som gått igenom en fristående skola på gymnasial nivå normalt antas ha nytta av ett dokument som utgör ett intyg om vilken utbildning han har fått. SEH-kommittén föreslår, att fristående skolor på gymnasial nivå som villkor för rätt till statsbidrag eller statlig tillsyn på begäran skall tillhandahålla eleverna ett intyg om genomgången utbildning och också betyg när sådant kan ha betydelse för fortsatt utbildning.

Vidare föreslår kommittén att bilagorna 2, 3 och 4 till de av UHÄ meddelade tillämpningsföreskrifterna till 5 kap. högskoleförordningen bör ta upp de fristående utbildningar som ställts under statlig tillsyn och som ger allmän och särskild behörighet till grundläggande högskoleutbildning.

Flera remissinstanser bl. a. SÖ och UHÄ delar kommitténs uppfattning att det är väsentligt att en utbildning i en fristående skola kan dokumenteras och i möjligaste mån jämföras med en likartad utbildning inom den reguljära gymnasieskolan. UHÄ anser att sådana dokument skall utfärdas även utan elevens särskilda begäran.

Alla utbildningar kan enligt UHÄ inte ingå i förteckningarna med tanke på kravet på överskådlighet och hanterlighet. Det förhållandet att en viss utbildning inte upptas i någon av de nämnda bilagorna befriar dock enligt UHÄ inte antagningsmyndigheten från skyldighet att ändå pröva dess behörighetsvärde.

Länsskolnämnden i Malmöhus län finner det berättigat att genom skärpta bestämmelser försöka hindra att de fristående skolorna blir genvägar till eftertraktade högskoleutbildningar. Å andra sidan åsidosätts därmed ett krav på de fristående skolorna: att de i väsentliga avseenden skall erbjuda ett alternativ till gymnasieskolan, att de i något avseende skall vara försöksskolor. Nämnden anser att denna alternativa karaktär borde behållas fullt ut, även om det skulle innebära att de fristående skolornas elever normalt måste ernå gymnasiekompetens och behörighet genom särskilda prövningar.

Bladins skola föreslår att betygsgivning ej skall ställas som villkor för statlig tillsyn. Skolan tilldelar f. n. inte sina gymnasieelever betyg. Eleverna undergår i stället särskild prövning i de olika ämnena vid andra skolor. Detta påverkar, framhåller skolan, undervisningssituationen i positiv riktning. Vidare bör man ej ha anledning att kunna misstänka, att någon väljer en fristående skola därför att man söker erhålla ett orättmätigt högt betyg.

Kristofferskolan liksom Rudolf Steinerskolan i Göteborg framhåller att man önskar bibehålla den praxis som f. n. tillämpas beträffande ämnesinnehållet och betygsättningen i de högsta årskurserna.

Den praxis som f. n. tillämpas beträffande elever med avgångsbetyg från årskurs 12 i Kristofferskolan innebär att skolan utfärdar studieomdömen åt elev som avgår från skolan efter tolfte året. Dessa omdömen kan, om så erfordras, kompletteras med sifferbetyg i femgradig skala.

Statsunderstödda eller under statlig tillsyn ställda fristående skolor på gymnasial nivå budgetåret 1983/84

Län	Skolans namn	Kommun	Statsbidrag (x)	Anm.
AB	Svenska Åkeriförbundets yrkesskola	Danderyd	x	Utbildning inom transportsektorn
AB	Nyckelviksskolan	Lidingö	x	Utbildning i konsthantverk, bildinformation samt hantverk för social verksamhet
AB	Kooperativa Förbundets Vår Gård	Nacka	x	Utbildning inom handelssektorn
AB	Ekebyholmsskolan	Norrtälje		Internat, EHNS
AB	Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket	Sigtuna	x	Riksinternatskola, EHNSSo
AB	Anders Beckmans skola	Stockholm	x	Utbildning i mode och reklam
AB	Berghs Reklamskola	Stockholm	x	Utbildning i grafisk formgivning och marknadsföring med reklam
AB	Enskilda gymnasiet	Stockholm		EHNS
AB	Franska skolan	Stockholm	x	EHNS
AB	Gerlesborgsskolan	Stockholm	x	Grundläggande konstnärlig utbildning
AB	Handarbetets Vänners vävskola	Stockholm	x	Utbildning i bl. a. slöjd och inredning och vävning
AB	Institutet för försäkringsutbildning	Stockholm	x	Utbildning för anställda inom försäkringsbranschen
AB	Institutet för optometri	Stockholm	x	Fortbildning för leg. optiker
AB	Konstskolan Idun Lovén	Stockholm	x	Utbildning i målning och skulptur
AB	Kristoffersskolan	Stockholm	x	Waldorfskola, årskurserna 10-12
AB	Kursverksamhetens vid Stockholms Universitet Balettakademi	Stockholm	x	Treårig dansarutbildning
AB	Köpmannainstitutet	Stockholm	x	Utbildning inom handelssektorn
AB	Lycée Français Saint-Louis	Stockholm		Fransk läroplan
AB	Carl Malmstens Verkstadsskola	Stockholm	x	Utbildning i möbelsnickeri
AB	Pernbys målarskola	Stockholm	x	Utbildning i målning
AB	SHIO-Familjeföretagens föreläsungsverksamhet	Stockholm	x	Fortbildning i olika hantverksyrken
AB	Stockholms Tekniska institut (STI)	Stockholm	x	Treårig ingenjörsutbildning
AB	Svenska Laboratorieassistentföreningens kursverksamhet	Stockholm	x	Fortbildning för laboratorieassistenter

Län	Skolans namn	Kommun	Statsbidrag (x)	Anm.
AB	Svenska Frisörföreningens yrkesstudio	Stockholm	x	Fortbildning för frisörer
AB	Tyska skolan	Stockholm		Tysk läroplan
AB	Vackstanässkolan	Södertälje	x	Internat. Konsumentekonomisk utbildning. Utbildning av hemvårdare
AB	Nordiskt musikkonservatorium	Österåker		Internat. Utbildning i piano, stråkinstrument och sång
F	Grännaskolan	Jönköping	x	Riksinternatskola. EHNSSo
H	Capellagården	Mörbylånga	x	Internat. Utbildning i möbelsnickeri, textil och keramisk formgivning. Ettåriga kurser och sommarkurser
L	Apelrydsskolan	Båstad	x	Internat. Konsumentekonomisk utbildning
L	Osby samskola	Osby		EHNSSoEk
M	Bladins skola	Malmö		EHNS
M	Liber Hermods skola	Malmö		EHNSSoEk
O	Dömen Konstskola	Göteborg	x	Grundläggande utbildning i målning, grafik, teckning, kroki m. m.
O	Göteborgs enskilda gymnasium – Prästgymnasiet	Göteborg		HS
O	Göteborgs högre samskola	Göteborg	x	EHNS
O	Hovedskous målarskola	Göteborg	x	Grundläggande utbildning i teckning, målning, skulptur och grafik
O	Kursverksamhetens vid Göteborgs Universitet Konstskola	Göteborg	x	Grundläggande konstnärlig utbildning
O	Sigrid Rudebecks gymnasium	Göteborg	x	HNS
O	Rudolf Steinerskolan	Göteborg		Waldorfskola, arskurserna 10–12
S	Bergsskolan i Filipstad	Filipstad	x	Treårig ingenjörsutbildning inom sektorerna för metallurgi och berg- och mineralteknik
S	Lundsbergs skola	Storfors	x	Internat. EHNS
W	Sätergläntan Hemslöjdens gård	Leksand	x	Utbildning i slöjd. Internat och decentraliserad riksverksamhet

E = treårig ekonomisk linje
H = treårig humanistisk linje
N = treårig naturvetenskaplig linje
S = treårig samhällsvetenskaplig linje
Ek = tvåårig ekonomisk linje
So = tvåårig social linje

Innehåll

1	Inledning	2
2	Utgångspunkter	3
2.1	Begreppet fristående skola	3
2.2	De fristående skolornas plats i utbildningssystemet. Rätten att driva och utnyttja fristående skola	4
2.3	Nuvarande förhållanden	5
3	Grunder för statligt stöd	6
3.1	Förslag till villkor för statligt stöd	6
3.2	Bedömning av villkoren för nu statsunderstödda skolor	8
3.3	Statligt stöd till nytillkommande skolor	13
4	Det statliga stödets utformning	15
4.1	Bakgrund	15
4.2	Fristående skolor med statligt reglerade tjänster	15
4.3	Fristående skolor utan statligt reglerade tjänster	17
4.4	Statsbidrag till undervisningsmateriel	20
5	Statlig tillsyn och studiestöd	21
6	De statsunderstödda fristående skolorna och planeringssystemet för gymnasieskolan	23
7	Behörighet och urval	25
8	Inre arbete	28
8.1	Läroplansfrågor	28
8.2	Betyg och kompetensfrågor	28
9	Övriga frågor	30
9.1	Gränsdragning mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning m. m.	30
9.2	Lokal skolutveckling	31
9.3	Huvudmannaskap för Vackstanässkolan och Apelrydsskolan	33
9.4	Hemslöjdens riksomfattande kursverksamhet	33
9.5	Ikraftträdande av förslagen m. m.	34
10	Hemställen	35
11	Anslagsberäkningar för budgetåret 1984/85	35
12	Beslut	43
Bilaga 1	Sammanfattning av SEH-kommitténs betänkande (SOU 1983: 1) Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever	44
Bilaga 2	Sammanställning av remissyttrandena över betänkandet (SOU 1983: 1) Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever	55
Bilaga 3	Statsunderstödda eller under statlig tillsyn ställda fristående skolor på gymnasial nivå budgetåret 1983/84	68